

IO. GENESII SEPVLVEDAE
 Cordubensis artium & theologiae
 doctoris de fato & libero arbitrio
 libri tres . quo in opere dogma
 nefarium Martini Lutheri de
 cunctarum actionum, euento
 rumque necessitate tum natu
 ralibus tum theologi
 cis rationibus doctis
 sime ac elegantis
 sime confu
 tatur .

IO. GENESII REPV. VEDVAE
Cordubensis ordinis et theologiae
doctoris de sacro et libero arbitrio
libri tres, que in athenis
instituta a. m. d. c. lxxviii
cretae a. m. d. c. lxxviii
in athenis a. m. d. c. lxxviii
in athenis a. m. d. c. lxxviii
in athenis a. m. d. c. lxxviii
in athenis a. m. d. c. lxxviii
in athenis a. m. d. c. lxxviii

Ad amplissimum Patrē & principē illustris-
simum Ioannē Toletanū Ep̄m Cordubēn.

Io. Genesii Sepuluedæ de fato & li-
bero arbitrio Liber Primus.

Vanq̄ plena est mortalium vi-
ta plurimarum rerum ignorā-
tia, ipsaq; philosophia cōplu-
res habet quæstiones nōdum
fatis explicatas, nullam tamē
esse puto, quæ tum veterum,
tum recentiorum ingenia æq̄
torserit, & tam miserabiliter exercuerit, ac quæstio
de fato, & eo quod est in nostra potestate, quod
græci τὸ ἐφ' ἡμῶν, nostrorum iuniores liberum ar-
bitrium appellant. Nā licet nullam reperias aliā,
quæ plus ad morum institutionem pertineat, quæ
ve ad moderandam religionem sit magis neces-
saria, difficile tamen dictu est, quanta de ipsa fue-
rit tum doctorum, tum etiam indoctorum dis-
sensio. Itaque non modo physici, qui dogmata
sua rationibus a natura ductis, & consentiēti sensu
confirmant, dignissimam putauerunt, in qua
vel in primis elaborarent, sed hi multo etiam ma-
gis, qui diuinas litteras tractant, & ob eam rem
theologi nuncupantur. Sed cum multæ veterum
philosophorū cōtrouersię diuinis oraculis & Chri-
stianæ religionis beneficio dirēptæ fuissent, quid

LIBER

in quaque verissimum sit constituto, abunde doctissimorum & insigni pietate virorum consentiente decreto effectum esse videbatur, ut nemo iam magis posset de voluntate & arbitrii libertate, quam de mundi primordio vel animorum immortalitate dubitare, nisi hoc temporis auctor omnis impietatis, & infamia nostri seculi Martinus Lutherus extitisset, qui dum e mentibus hominum religionem christianam omnemque dei cultum nititur cunctis rationibus abolere, certissimam rem & principum tum philosophorum, tum theologorum auctoritate confirmatam in dubium reuocare tentaret, tanto studio & contentione, ut de seruo arbitrio librum, qui ipsa statim inscriptionis insolentia simul auctoris temeritatem praeferat, simul impiam arrogantiam, in Erasmus Roterodamum ediderit, cum hic de libero arbitrio librum docte & eleganter, ac perinde religiose conscripisset, quo lutheranum hunc errorem, ac potius fraudem & maliciosam impietatem scienter ille quidem & peracute, sed iusto tamen modestius, ne dicam parcius & timidius insectatur. Quis si totam causam fuisset complexus, nec bonam partem intactam reliquisset, consulisset vir eloquens & eruditus labori meo, meque graui hoc scribendi munere liberasset. Nunc cum sententiam suam testimonio duntaxat sacrae litterae confirmare contentus, dum

PRIMVS

satis religioni sic factū iri putaret, qđ natura rerū
humanaq; ratio poscat ommiserit, officii eē duxi,
quæstionem cuius discrimine maxima & morū &
religionis momenta versantur, paulo altius repe-
titam, latius etiam explicare, vt lutherano furori,
qui noua monstra nullo non tempore cōminisci-
tur, nec cessat religioni perniciosiores insidias ma-
chinari, hac in quæstione, q̄ nō minus philisophos,
q̄ theologos attingit, cunctis rationibus, q̄tum stu-
dio & labore consequi possimus occurramus. Si-
mul ne cum cętera eius impia & nefaria dogmata
viri singulari tū doctrina, tum et grauitate multi
singula libris editis cohibuerint, hoc qđ non solū
christianę religiōi, sed omni diuino cultui, liberta-
ti hoīum cunctis legibus humanis iuxta & diuiz-
nis latenter insidiatur, cāpo liberiore debacchet̄,
si minus multorū testimonio, & scriptis refellat̄.
Qđ opus vt ad te Ioannes Toletane mitterē, me
complures eadēq; iustissimæ causæ compulerūt:
primū quia fas est me Cordubæ vrbis alūnum ti-
bi pontifici Cordubensi, vt cæterarum frugū, sic
huius generis lucubrationū primitias libare, dein-
de quoniam cum tu philosophiæ ac theologię stu-
dio non sine tua magna laude fueris a pueritia de-
ditus, tibi potissimū, qđ hęc qōnem sumptā ex me-
dia vtraq; philosophia optime valebis diiudicare

LIBER

hmoī munusculū conuenire videbat̄ . tū quia idē
in priuatarū publicarūq; rerū administratione, pin
de ac in omni virtute, pietateq; , & religione colē
da te ita geris, vt more tuę clarissime familię nō
vi fati, sed prudētia, industria, studioq; rerū hone
starum , sic videlicet deo naturaq; volēte res hu
manas recte & pulchre administrari & putes , &
doceas , magnūq; testimoniū dicas aduersus fa
talem necessitatē. Sed anteq̄ de iis rebus dico , q̄
pprię causę huius esse vident̄ , nō erit alienū, qui
fons tantorū malorū , & quasi caput extiterit ape
rire , & de moribus & flagitiosis artibus Lutheri
pauca breuiter cōmemorare. vt a quibus initiis
profecta nefaria scelestissimi hoīs molitio vires
paulatim sumēdo pcesserit intelligat̄. Quo in lo
co illud p cōperto dicere audeo & cōstanter affir
mare, qđ mirę cuipiā fortasse videbit̄ , studiū elo
quētię humaniorūq; litterarū Germanis hęc pni
ciosissimā pestē inuexisse. Quod ipsum Alberto
pio principi Carpēsi placere in primis animad
uertit, cui viro, si mihi credes, neminē huius etatis
nō dico principū, sed hoīm , vel diuinę & hūanę
philosophię cognitione, vel oīs hūanitatis prudē
tia, & vsu plurimarū rerū antepones. Quādiu. n.
germania more patrio grauioribus disciplinis i
tenta rebus rerūq; solide cognitioni, nō verborū

PRIMVS

inani garrulitati, ac sermonis lenociniis studebat
pueniebāt in ea acutissimi mathematici, pspica
ces philosophi, theologi grauiissimi, honestissimi,
religiosissimi, vt nō mō sana doctrina, sed et opti
mis moribus, ac exēplis ad hoies instituēdos, &
vera religiōe imbuēdos eēt instructi. Postea ve
ro q̄ his optimis disciplinis relictis cœptū est a le
uiculis q̄busdā hoibus latini gr̄eciq̄ sermonis co
gnitioni, ac dicēdi facultati accuratius idulgeri,
puenere malo prauoq̄ ingenio qdā, q̄ maledico
rum impiorūq̄ scriptorū cōmercio facile omnē
impietate caninaq̄ maledicentiā imbiberēt, seq̄
ad morū pessima quēq̄ vitia multo et magis, q̄ ad
eloquētiae virtutes dociles exhiberēt. Itaq̄ nō ho
minum tm̄, sed et dei contēptores effecti, quātus
sancunq̄ dicēdi facultate cōparauerant, hac ad
oēm religionē tollendā abuti cœperūt. quorum
partim iactate voces, partim scripta sic Germa
nē iuuetuti latitans venenū infundebāt, vt pau
latim corruptos animos, ad scelus impietatis cō
cipiendū cōmodissime p̄parauerint. Atq̄ hoc q̄
dem caput fuit, hęc origo cūctorū malorū. scelus
videlicet & arrogātia impiorū quorundā, & auda
cissimorum hominum, quos non mediocris elo
quētiae ac eruditionis opinio Germanē iuuetuz
ti cōmendarat. Hinc. n. Luthero nouarum rerū

LIBER

occasiones studiose, ac cupidissime captanti, data facultas est ad omnes dolos fraudesque secundo successu conectendas. Vt merito fuerit a prudentissimis viris dubitatum, boni ne, an mali plus hominibus attulerit vis eloquentiæ. Vt enim animalium teste Aristotele perniciosissimus est homo, si iustitia vacet, propterea quod ratione omnibus armis, si fuerit hac virtute destituta, ad nocendum accommodatiore, solus est præditus, sic hominum eos constat, esse nocentissimos, quibus data est eloquentia, si hac in peiorem partem abutantur. Nimirum quoniam facultatum, quæ a ratione proficiuntur, hæc ad hominum animos tractandos, & quocunque libeat ut in optimam, sic in pessimam partem impellendos plurimum potest. At cum florentes resp. maximasque ciuitates sæpe eloquentium, sed improborum hominum facundia corruisse constet, & harum rerum exempla passim, si quis memoriam temporum replicauerit occurrant, nescio tamen, an sit vllum, quod cum hac pernicie, & Germanica calamitate comparatum, non leuissimum esse videatur. Illud est igitur etiã atque et dolendum, Germanis eloquentiam post longum tempus in suam regionem per tam importuna, atque leuia ingenia penetrasse, quibus longe optabilius, commodiusque fuisset, ingenuas artes more maiorum

PRIMVS

maiorum, rudi ac simplici sermone tractare, quod sibi cum tanta pernicio omnia omnium latinorum grecorumque ornamenta orationis peperisse. Ab his enim velut malorum satoribus venenata semina partim scelere, partim leuitate, ac imprudentia iactata, cum ea lutheranus animus, quasi pestilens ager excepisset, tam mortiferas herbas, tamque venenosos serpentes, quam videmus procreant. Martinus enim Lutherus homo natus ad seditionem, naturaque impius & factiosus, cum videret germanam iuuentutem sic ad impietatem inbuendam preparatam, non putauit tam presentem occasionem sibi esse praetermittendam. Hanc unam viam commodissimam esse ratus, qua se ex arctiore, & monastica vita, cui se initio nullo sano consilio, nulla religione ductus, sed partim leuitate, partim dum vitam sequitur otiosam & rebus fultam necessariis addixerat, velut ex molestissima seruitute in laxiorem nequitiae campum, & omnis luxuriae licentiam vendicaret. si qua ratione posset per falsam religionis speciem veram religionem euertere, & praetextu pieratis sanctissima quaeque christianorum instituta labefactare: Itaque homo versutus, & callidus, & ad dolos connectendos mirus artifex, non putauit e re fore primo congressu ipsam velut arcem religionis

B

LIBER

inuadere. Sed ex quibusdam rebus, quæ tenuiores esse, minusque præsidii habere viderentur, paulatim ad summa procedere.

Sumpta igitur occasione ex quorundam circulatorum sordibus, qui tunc forte indulgentias nunc cupatas, a pontifice maximo iustissimis de causis cõcedi solitas, velut merces quasdam importune venditantes, magnam in se plebis inuidiam cõcitarant, cepit in potestatem Papæ impudētissime disputare. Affirmans papæ nullam esse potestatem, nullum ius in eorum animas, qui cum morte iam vitam cõmutassent, qua re cum indulgentiarum illarum auctoritas plurimum imminueret, facile fuit concitato vulgo, & ministroꝝ auaritiam pteso, mendacium falsa veritatis specie p̄textum probare. Tali porro artificio illius populi patientia tēta, cum res ad votum successisset, timidi esse putauit, tam felices successus non vrgere, & ad oem pōtificis maximi auctoritatem infringendam nõ gnauiter procedere. Ergo quasi summa pōtificia potestas absque summa sanetitate, p̄fectissimisq; moribus nullo tēpore possit cõsistere, huc cepit oēs loquacitatis neruos contendere, vt in maximorum pōtificum & cardinaliũ vitam, q̄ maxime posset inuidiam cõcigaret. Neq; n. abhorret ab artificiosa dicēdi procacitate, qua fretus sepe bonoꝝ

PRIMVS

alioquin hoim eorundē doctissimorū rudiorē ora-
tionē cōtempfit, sepe imperitorū mentes elusit,
atq; dolosis mendaciis fascinoauit. Pergit igitur
summi pōtificis & antistitū romanorū mores iā
scōmatis: & dicteriis ex intima comicorū, epigrā-
matariorūq; officina de prōptis vellicare, mō te-
triciis verbis, & grauibus sentētiis acrius incesse-
re. Luxū ipsorū, iuidiosas opes, habēdi regnādiq;
cupiditatē p callidū artificium exaggerās. Qua
in re facile fuit, homini maledico, & dicēdi arti-
bus instructo sibi audientiā facere. Nō solū quia
primates vulgo, & tenuioribus odio esse solent,
sed et q̄a fit nescio quo pacto: vt hoies cū bonorū
laudationes iniquis auribus accipiāt, aliorū
vituperiis maxime delectētur. Credo quoniam
multi aliorum virtutibus laudandis sua sibi vi-
tia exprobrari putant. qui si de vitiis comme-
mores gaudēt, quasi eis quos vituperas, ipsi iu-
dicio tuo præferantur. Quam crīminationem
hoc suscepit audacius, quia multos applauso-
res præsto fore sciebat ex grege illo studioso-
rum eloquentiæ, de quo supra mentionem fe-
ci. Eos præsertim, qui cum romam aliquando
nō religionis causa, sed sacerdotiorū cupiditate
cōfluxissent, re parū foeliciter gesta, in Germaniā

LIBER

remigrarant, ignauiā ineptitudinisq; suæ culpā ad pontificum cardinaliumque sinistros mores transferentes, iactantesq; romæ, neq; honestis artibus locum esse, neq; ingenuis disciplinis. quos non pudet apertissimo mendacio sui sibiq; similibus exemplo fidem facere tētare. Vbi enim virtutis omnis, atq; doctrinæ pleniorē mercedem maioraq; præmia, q̄ romæ licet sperare. Vbi quotidie probitas, atq; egregia doctrina plures, q̄ in reliquo terrarum orbe, ex infimo gradu ad magna fastigia rerum extollit. Neq; enim si romæ fortunæ temeritate & diuersis artibus magis, q̄ virtutum meritis quidam interdum efferuntur, protinus frigere virtus, & suis præmiis fraudari censenda est. cui maior ibi, certiorq; merces prope semper parata fuit. Cæterum roma doctrinam egregiam recto iudicio metitur, non vana quorundam persuasionē, qui cum paulo ultra primas litteras processere, sibi (sed solis plerūq;) magnopere placent, ac doctissimi esse videntur, & in magnis viris numerandi. cum ipsis vel doctiorum ignota turba nullus prope modum in vrbe vicus non scateat. Adde quod doctrina pro se quilibet excellens, nullis aliarum virtutum adminiculis fulta, infirma res est, nec digna vllis sæculis magno aliquo honore existimata. In

PRIMVS

quibusdam enim partim prauis moribus, partim imprudentia, & ineptitudine, tam funditus obruitur, vt lumen eius nusq̄ appareat. Isti tamē cum se digna patiantur, pontificum, & cardinalium iniquitatem, & nō suam (vt par esset) ignauiam, & turpitudinem accusant. Nā qui ad non vulgarem eruditionem prudentiam, & mores humaniores, atq; vitę honestatem adiūxerint, hos si nō cūctos, certe multos romana liberalitas sine nationum discrimine complectitur, fouet, & exornat. In illorum igitur hominum importunitate cum magnum sibi præsidium paratum esse Martinus intelligeret, criminationem vrgebat confidentius. Quam causam cum homo. s. innocentissimus, & ab omni suspitione criminis alienus cum magno vulgi ac imperitorum assensu, & istorum applausu perorasset, parū negotii sibi superesse putauit ad potestatem auctoritatemq; Papę funditus euertendam. qua sublata, ius pōtificium, & ab ipso profectas leges sanctissimamq; instituta corruere intelligebat. quibus dissolutis necesse esset, non solum vincula relaxari, quibus monachorum cuiusq; ordinis, vota atq; vitę institutiones astringuntur, quod ipse primū petebat, sed omnium christianorum mentes in magnis multisque religionis erroribus versari.

LIBER

Quod si opera ipsius accidisset, in tanta rerum perturbatione sibi ad maiora molienda neque auctoritatem, neque occasiones defuturum.

Quo in loco nollem quisque sic orationem meam interpretetur, quasi studiose nitar istius reprehensionibus, sique a vero non prorsus abhorrent obistere, ut a quoquam per tale indulgentiam, maiorem aliquam gratiam ineamus. Quid enim magis ab institutis meis abhorret, quam ut vitioque patrocinio cuiusquam gratiam turpiter captare sustineam? Non sum tam paruo, tamque deiecto animo, pro me vero qui Romanae ecclesiae (ut fas est) maiestatem semper sum religiose veneratus, non modo conuenientem, sed etiam approbantem, satyras quolibet longas conficiat, & prauos sacerdotum Romanorum mores insectetur licebit. Quis enim me vel liberius, vel libentius solet hoc munus usurpare? Sed illud maledici est, & aliud quam peccatorum correctionem molientis, quorundam criminibus vitam omnium condemnare. Multos enim habet, semperque habuit ecclesie Romanae Cardinales Pontificesque Max. religiosissimos sapientissimos, ac omnis virtutis colentissimos, quos enumerare longum esset, ac praesentes nominatim referre, partim inuidiosum, partim nomine captatae gratiae suspectum. Sunt & alii probas

PRIMVS

biles quidem, nec ab officiis cultuque virtutum auersi, sed qui rerum humanarum cupiditatibus minus interdum reluctantur. Quorum mediocritatē si Martinus Lutherus, vir scilicet vniuersi quoque choro virtutum stipatus, ferre non potest, reddat nobis aurea sæcula, quæ (si poetis credimus) innocentissimos mortales, ad summā usque senectam, ac ipsam mortem perducebat, nullis huiusmodi cupiditatibus sollicitatos, aut aliud genus hominum e lapidibus instar Deucalionis excitet, qui talibus affectibus non tangantur. Nunc enim ea tempora successerunt, ut præclare iam pridem cum hominibus actum esse videatur: quod paruis criminibus urgeantur. Nam cum ex hominibus Pontifices Maximi atque Cardinales exoptentur, hominum mores prius emendare debet, qui paratus est in his perfectissimos mores postulare. Nisi forte velit (ut est apud Matthæum) vel de spinis vuas, vel ficus de tribulis colligere. Quæ ne tacitus meam constantiam requiras, a me non idcirco dicuntur, ut dissolutorum, si qui sint, turpitudine oratione mea subleuetur, Tales enim sanctissimo illo collegio indignissimos esse dico, nec verbis solum castigandos, verum acrius etiā puniēdos.

LIBER

Sed vt desinat Martinus aliquando omnes Romanos sacerdotes ad veterē disciplinā, q̄ multū iam pridem ex mortalium mentibus aboleuit, atq; Petri sanctitatem innocentiamque tam imperioso supcilio tāq; seuerē reuocare, Quod q̄q̄ optimum esset, cunctisq; votis expetendum, boni tamen consulendum est, neque iniquo animo ferendum: si in tanta hominum peruersitate sacerdotes quosdam probos sanctosq;, nonnullos nec impios nec ab honestate, & virtutibus abhorrentes habeamus. Sed Martinus Luther vir scilicet integerrimus, sanctissimus, & ab omni etiā suspitione criminis alienus sacerdotem, qui nō sit omnibus virtutum numeris absolutus, ferre nō potest, morositate plane Rosciana. Rosciū. n. pantomimum dicere solitum accepimus, nunq̄ se discipulum, quem quidem probaret inuenisse, non quod nō essent quidam probabiles, sed qm̄ siquid mō vitii esset, ferre ipse non posset. Quāq; proh dei atq; hominum fidem, quæ est ista tam insignis impudentia, & peruersa hominis inconstantia, vt qui tam morosus est in Romanorum moribus castigandis, vt ne mediocritatem quidem ferat, & minimis quibusq; labibus offenda tur, idem perditorum hominum commercio maxime delectetur? & horū consuetudine gaudeat?

PRIMVS

Quis enim Martino familiaris est, quis dogmata eius amplectitur, fouet, voce, ac stylo dilatat, præter homines dissolutos, factiosos, & scelerum conscientia profligatos? Vt enim quondam Catilina patriæ tyrannidem affectate, scelerati omnes, & qui republica, legibusque stantibus salutis suæ diffidebant, ad illius amicitiam cupidissime conuolabant, & ad Machometam peccandi licentia homines allicientem cuncti eius ætatis hæretici, cuncti ecclesiæ catholicæ hostes, cuncti luxuriosi & dissoluti confugiebant, sic nunc quo quisque salua ecclesia catholica: & præsentis rerum statu, vel poenam criminum effugere, vel suarum libidinum cupiditatūque compos fieri, minus sperat hoc cupidius iurat in verba fraudesque Lutheranas, eiusque partibus non præsentia solum: & applausus, sed oratione, & scriptis opitulatur. De iis enim loquor qui in studio litterarum versati, sibi & vulgo imperitorum aliquid esse videntur & ea opinione intumescens indignatiq; (vt dixi) quod vltro a pontificibus ad magna sacerdotia non vocentur, inanem garrulitatem, quã solum studiis suis compararunt, arrogantissime in ecclesiæ contumeliam effutiunt, seq; in Lutheranis nõ e grege quosdam, sed antesignanos, signiferosque, & esse & haberi percipiunt, sperantes si

C.

LIBER I

cōiuratio Lutherana processerit, magnū aliqd se in noua & præclara republica futuros. Quorū principatum affectasse constat Ulricum Huttenū audacia furentem hominē, & alendis factionibus accommodatissimū. qui cum cæteris flagitiis homicidium ad thermas Viterbicn. addidisset, Italicis finibus excedere, ac in Germaniā confugere coactus, quasi non scelerum suorū penam euitans, sed mores sacerdotum Romanorū pertesus aufugisset, ad partes Martini Lutheri, cum primum licuit aduolauit, a quo summa cū læticia exceptus, (neq; n. turbulentissimi hominis ingenium Martinus ignorabat) & cœpti fascinoris curā habere iussus, se tā gnauiter ac strenue gerebat, vt nemo vehementius in Pōtifices Maximos, & Cardinales inueheretur, nemo in ecclesiam Romanam furiosius debaccharetur, nemo Lutheranas partes tueretur pertinacius. Prorsus vt quorundam inconstantiam scripto etiā laceffiuerit, quod a Lutheranis dogmatis, quibus ante fauisse viderentur descuiissent. Qd̄ si Martinus i oēs pariter sacerdotes p̄sulesq; Hispanos, Gallos, Germanos, atq; Italos inueheretur, qui oēs sunt propemodū in eadē causa, cū ãtorūq; cōmuniter vitā acrius etiā & vehementius, quā pro merito laceraret, concedendū esset hominis indignatiōi, qui turpitudinis, ac pecca-

PRIMVS

torum odio Paulo liberius indulgisse videri posset: Nunc cum Romanorum duntaxat moribus offendatur, hos ferre nequeat, hos minime ferēdos appellitet, quid capter, quid moliat, cui rei tendat insidias, ne patitur quidem nos dubitare. Non odit prauos mores Lutherus, qui ipse mortalium omnium est flagitiosissimus, non ducitur religione, quem sanctissime iurare, non magis deum esse credere, aut non aliter, quam Diagoram vel Epicurum, quem debeat extirpare, ne vindex adsit aliquis, tanti sui sceleris ac impietatis, sed opibus, auctoritati, imperioque potentiorum inuidet. His ut par fiat, vel superior, si fieri possit, elaborat, hoc agit, hoc machinatur. Quae una duntaxat via ingredi sibi posse videtur, si auctoritas ecclesiae Romanae suis fraudibus fuerit abrogata. Ad quod facinus perficiendum, cum omnium in florētissima quaqueque republica turbulenter civium artes, ac insidias, ex veterum monumentis conquisisset, & multis saepe seruitia spe libertatis, atque proinde concitata magno fuisse usus ad seditiones concitandas reperisset, utilissimum vix exemplum, quatenus licuit imitatus, ut illi seruos, sic ipse plebem, opasque Germaniae cepit spe religionis ad libertatem vocare, aduersus antistites, & principes, quorum opes, conatibus suis, & quam moliebatur tyranni, obesse posse intelligebat, atque eos in primis asserere, quibus monachorum religio, cui se aliquis consecrasset, grauis esset atque molesta,

LIBER

sanctiorem vitam, turpem seruitutem appellās,
 ipsaq; monasteria, hoc est sacra, & sanctissima lo-
 ca, non aliter, quam prostibula, & lupanaria uo-
 cans. Non solum ut multorum scelere suę apo-
 stasis : ac defectionis flagitium ut leuius videret
 efficeret, neq; enim ignorabat, eam conditionē
 pessimum quenq; monachorum accepturum,
 sed etiam ut ex tam egregia futura Phalange fa-
 cultas esset primipilos, & Antesignanos educere
 quos cæteris tardioris, ineptiorisq; turbæ cohorti-
 bus, legionibusq; præficeret. Quæ vox cum la-
 tius p Germaniam emanasset, scelerati omnes,
 omnes damnati legibus, seditiosi, turbulenti, no-
 uarum rerum studiosi, vndiq; certatim accurre-
 runt. Qui hominem cupidissime complectētes,
 & adorantes, ut pergeret audacter, currentē ad-
 hortarentur, ac religiosum eius animum, sancti-
 moniamque apud vulgus miris laudibus efferē-
 tes, a cælo demissum esse Lutherum clamitarēt
 uindicem tenuiorum aduersus grauem Pontifi-
 cum Romanorum, atq; principum tyrannidē,
 & impotentiam. Omnes enim principes vno ex-
 cepto (quem maxime videlicet metuebant) ty-
 rannos esse cōfirmabant. Vnde quanta seditio
 exorta sit in Germania, quanta calamitas, quot
 urbium direptiones, quot cedes, quot strages

PRIMVS

consecutæ, quis valeat sine magno dolore commemorare ?

Ad hunc ergo modum, sumptis spiritibus, & maiore auctoritate Lutherus, cum nouam tyrannidem, quam sibi prætextu religionis pepererat, eo fore firmiorem existimaret, quo plurimum ipse rerum auctor fuisse videretur, & statim religionem Christianam aperto conflictu totam demoliri difficile factu reputaret, nouam rationem commentus est ad eam paulatim, sed funditus evertendam, vt oēs ecclesiasticas cærimonias e medio tolleret, omnia sacrificia commutaret, peccatorum confessionem aboleret, omnes maiorū mores atque instituta conciliorum sanctorumque patrum antiquaret. Itaq; tot sceleribus patratis tot fabricatis dolis, cum p̄clare tyrānidi suæ fundamenta iecisse arbitraretur, omnia monachorū monacharumq; cœnobia demoliri, nullum iam imperium recusantibus imperat. Et cum vtrūq; sexum ab omni votorum, & sanctarum institutionum vinculo solutum esse iussisset, contrahēdi matrimonium facultate permissa, nec enim dubitauit, nefarium incestum sancto nomine, vt cætera flagitia solet appellare: ipse sibi pulcherrimam adolescentulam ex sacris virginibus, si tamen virgo, erat & nō ab ipso iā ante quattuor

LIBER

annos, vt quosdam Germanos dicere audio, polluta, sanctissimo connubio copulauit. Et miror si non est vsus Christi verbis ex euangelio, quod toties impio ore contaminat, exemplum meum do vobis, & quæ sequuntur. Quo in loco profiteor me Martini imprudētiam etiam atque etiā demirari, & in Luthero lutherum magnopere requirere: de cuius moribus, & animo quid sentirem satis supra, nec aliter, q̄ res habet explicauit. hominem esse factiosum, audacissimum, rerū nouarum cupidissimum, natura impium, & intemperantem, sic tamen semper de ipsius ingenio existimaueram, vt ei magnum acumen, astutiam singularem, calliditatem egregiam attribuerem. Ita cum eius insidias, atque fraudes probe nouissem, subuerebar tamen, ne versutus homo, vt dolos, sic mores turpissimos diligenter occultans, honestatis specie, non modo religionis, parum perspicacibus imponeret. Nunc ipsum video non solum esse sceleratum & impium, sed plane bardum, ac stultissimum. Nam te hoc in loco, te inquam interrogo Martine, esne adeo mentis inops, tanta scabie libidinis obcæcatus, vt te nō videas, vel hoc vno facto, tuas artes, tuasq; insidias prodidisse? & q̄ nihil aliud, nisi peccandi licētiam, & luxuriosam tyrannidē,

PRIMVS

per tot fraudes affectaueris declarasse? Salax
 vetule & cunctis scortatoribus impurior. qui si
 omnes bonarum sectarū auctores non dissimu-
 lāter odisti, ipsum saltē epicurū, cuius dogmata
 incertum doctrina, an moribus magis referre
 gaudes, fuisses imitatus. Qui cum voluptatem
 cunctis rebus anteferet, ipse tamen a voluptas-
 tibus abstinebat. Aut si fructu, quem tantis la-
 boribus petieras, æquo animo carere non pote-
 ras, secretis saltem: & domesticis libidinibus fui-
 ses cōtētus, & quas posses verbotenus inficiari.
 Neque vero solum mores, & instituta maiorum
 Lutherus arrogantissime contemnit, sed præter
 vetus & nouum testamentum, quidquid viri san-
 ctissimi, doctrina, & auctoritate præstantes, quod
 litteras sacras seu religionem attingat, conscri-
 pserint, meras nugas, atque ineptias esse con-
 tendit. Non ignarus, videlicet, salua horum au-
 ctoritate, dogmata sua nefaria, grauissimis testi-
 moniis, scriptisque prudentissimis in promptu
 esse refutari. Prius enim quam verecūdię termi-
 nos tam longe Lutheranus furor esset præter-
 gressus, sacrorum doctorum admittebat aucto-
 ritates. Sed cum voce diuinas litteras se tueri
 profiteatur, tam falsis interpretationibus, ip-
 sas contaminat, vt si fidem illis simpliciter:

LIBER

derogasset, multominus fuerit mortalibus nociturus. Nunc enim sacrarum litterarum peruersè interpretata verba, nouis monstris, quæ nullo tpe cessat parturire prætendens, facilius animos imperitorum eludit, & securos interdum ad ois impietatis præcipitium inducit, quod mea quidem sententia nulla re alia manifestius apertiusque tentauit efficere, quàm illo impudentissimo libello & omnium maxime pernicioso, quem proxime de seruo arbitrio inscriptum emisit. Nam cum cæteris dogmatis christianam religionem per partes adortus, velut machinis impugnauerit, hoc uno de arbitrii seruitute, & omnium rerum, atque actionum necessitate, omni prorsus religioni diuinæ noque cultui bellum mihi videtur indixisse, ut iam quoniam Lutheranas insidias satis quodam velut præludio videmur aperuisse, in quo me partim miseratio quorundam cæcitatatis, partim iustissima tanti sceleris indignitas longius prouexit, quàm putaram, ad propositam de fato & libero arbitrio quæstionem veniamus. Quam sic ego tractare constitui, ut non solum quid ratio Christianæ religionis poscat explicetur, sed etiam ut remota religione, veterum philosophorum argumenta quantum valeant intelligatur. Quod neque ab re, nec præter causæ necessitatē mihi videor esse facturum, tū quoniam quæ fati necessitatē inducunt, esse
iis cōsentaneū

PRIMVS

his consentaneum est, vt tollant omnem religionem, tum etiam, quia nonnullos videas tam præpostere in studio litterarum ambitiosos, vt in philosophia, mathematicisque disciplinis eo se doctiores esse intelligi velint, quo minus scripturae sacrae testimoniis moueantur. Quorum cum quidam hoc Lutheri mendacium, quasi naturæ, astrorumque rationi consentaneum per summam stulticiam tueantur, sic cum vtrisque agendum esse vult, vt et si religionis auctoritatem aspernètur, manifestis tamen, & a natura ductis argumentis, ipsorum error conuincatur, & hos appareat qua in re philosophiæ doctiores haberi cupiunt, in ea maxime prodere suam ignorantiam, & quantum a philosophiæ institutis abhorreant demonstrare. Neque enim hæc proprie in Lutherum scribimus, cuius furor, & pertinacia eo processit, ut sit sanitas desperanda, sed communiter in omnes, qui volunt quacunque ratione, sententiam olim damnatam reuocare.

Qua in parte, Aristotelem sequemur, eiusque diligentissimum, & grauissimum interpretem aphrodisieum. Alexandrum Græcos philosophos, & in eruenda ex naturæ abditiis veritate, & arcanis eius perscrutandis, vt est captus hominum, perspicacissimos. Non quidem vt interpretes, sed

Arist. seqt
& Aele.
aphro.

D

LIBER

vt illorum ex fontibus haurientes, nostrum & iudicium, & ordinem, exemplo doctissimorum hoim adhibeamus. Sic. n. fiet vt Lutheri menti impietate ac flagitiis obcæcata nihilominus, q̄ verborum captionibus occurratur. Errat enim siquis Lutherum sacraꝝ litterarū testimoniis, perperam scilicet intellectis, in hunc errorem putat incidisse, qui, moriar, si non tacitus eodē loco habet vtrunq; testamētum, quo decreta concilioꝝ, sanctorumq; patrū, q̄ meras esse nugas profitetur. Sed cum priscorum quorundā philosophoꝝ auctoritatē, & momēta rationū secutus, ratum haberet quidquid ab illis de reꝝ necessitate fuisset iudicatum, ne tñ a specie religionis prætexta suis fraudibus discederet, artificiosum consilium iniuit, vt ad tollendam religionē, religionis potissimū scripturis abutere tur. Qui certum habet, futiles & cōmentitias eorum esse opiniones, qui prouidentia, & cōsilio, & non potius fatali necessitate res humanas administrari somniarēt, nec vllam vim diuinam p̄ter legem naturalem agnoscit. Nō ignarus vꝝ, si hoc semel hominibus psuaserit, omnem religionem, quam pio dei cultu contineri certum est, funditus esse perituram. Quis. n. votis, quis precibus, quis sacrificiis locus relinquitur, si ho

Qua rōna
 duct⁹ luth.
 fatinecessi.
 asserit.

PRIMVS

mines cuncta ineuitabili necessitate, nihilo se-
cius futura esse crediderint, vt accuratius suo
loco differemus.

Neque vero mirum, aut p̄ter hominum consue-
tudinem cuiquam videri debet, Martinum Lu-
therum, tot patratis sceleribus, in hanc senten-
tiam sibi & humano generi perniciosissimā p̄-
uenisse. Hoc enim fere ab hominibus scelerum
conscientia profligatis videmus factitari, vt
postquam in profundum peccatorum deiecti,
cœperint salutis suæ desperare: & regressum ad
sanitatem, sine ingentibus laboribus sibi nega-
tum viderint, in solatium tantæ calamitatis
prauis opiniõibus perniciosa remedia quæ-
rāt. Videas igitur alios cum luxu, atq; turpitudine,
viribus corporis, & iudicio animi corruptis viā
honestatis arduam, & difficillimam intelligāt,
virtutes, vana nomina cõmentaq; philosopho-
rum esse dictare, ad summam nihil aliud q̄, ven-
ditationem & ostētationē quandā, dū felicitatē
summūq; bonū, sola voluptate metiūt, alios ne
sceles pœna sibi sit post mortē extimescēda, aīo-
rum etatē eisdē, atq; corporis angustias definire.
Quosdam vt Martinum Lutherum suorum fla-
gitiorum culpam, quam neq; sibi, neq; cæteris
hoībus paulo mō oculatioribus excusar̄ q̄unt,

Dogma fa-
talis neces-
si. cōsciētis
luth. con-
ueniens.

LIBER

ad fati necessitatem transferre. Sed profecto opiniones huiusmodi hoc sunt reipublicæ nocentiores, quo maior est eius in quem incidit audacia dicendi viribus non destituta. Quo magis est Lutheri audacissimi & loquacissimi hominis temeritati viis cunctis occurrendum, sententiam iam pridem mortalium consensu damnatam, atque explosam reuocanti.

Distribu-
tio totius
operis.

Primum igitur in hac quæstione, tum philosophorum, tum theologorum rationibus causam nostram confirmabimus. Deinde aduersarioꝝ philosophorum argumenta secundo libro proponemus, eadēque ut philosophi refutabimus, tum in tertio incommodis, quæ eiusmodi errorē communiter consequuntur explicatis, Martini captiones priuatim, ut ratio poscit Christianæ religionis, refellemus. Quam profecto si hac in causa diiudicanda auctoritas quoque prudentium, & eruditissimorum virorum spectari debet, cum fati necessitas ex philosophis, democritum, & heraclitum atque empedocle, & si plutarcho credimus, parmenidem, priscorum atque rudium temporum homines auctores habere feratur, & his posteriorem Chrysippum stoicum, sophistam, & captiosum hominem, nos Socratem habemus, qui habitus est mortalium sapientissimus,

Qui hi fatalem necessitatem asseruerunt, & secus.

PRIMVS

Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Speusippum. Et (ne singulos psequar) vniuersam Academicorum, Peripateticorumq; familiam, qui omnes libertati mortalium patrocinati, cunctos animorum motus, qui quidem a ratione profiscantur, a fatali necessitate constantissime vindicarunt. Iam vero, vt ad eos veniamus, qui sacrarum litterarum testimonia secuti: sententiam suam hac in causa pronunciarunt, stat p libertate volutatis Chrysostomus, Damascenus, Cyrillus, Basilius, Origenes, Theophilactus, eisdem Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Ambrosius, Ciprianus, Tertullianus, patrocinant; viri sanctissimi, & qui suam ætatem, in sacras scripturarum lectione consumpserunt, his adde sententiarum auctorem Petrum logobardum, Scotum, Hericum, breuiter omnes Theologos græcos latinosq; quicumq; post christianorum memoriam, hanc quæstionem attigere, præter Manicheum, Ioannem vicleuum hereticos, & his longe detestabiliorem Lutherum, qui hoc solo causam suam probabilem efficere posse videt, quod homo semis, flagitiosus, atq; nugator, & nulla ex parte cum aliquo memoratorum comparandus, sic quorundam hominum mētes potuerit infatuare, cæcasque reddere, vt apertas

LIBER

ipsius technas, nec admodum latentes insidias non percipiant, & meritis pœnis prosequantur. Sed cum tot tantorumque viroꝝ sententiis damnatum errorem argumentis persequi superuacaneum esse videatur, nolo tñ cuiuspiam auctoritas nobis quidq̃ in hac causa proferat, nisi rationū momentis simus superiores, & apertis argumentis errorem istius heretici, & quos sequitur, philosophorum conuincamus.

Confirma
tio aucto
ris sn̄a.

Illud igr̃ ante oīa positū sit in h̄mōi rationum examine, qđ est in cōfessio verū, & oīm prudentium, ac eruditissimorū hominum consensu, & auctoritate confirmatū, quidquid hoies in omni ætate, in omni regione, in omni ciuitate, docti pariter, & indocti cōiter opinantur, id legem esse naturæ. Vtitur Aristoteles identidem hoc principio, vtuntur oēs qui rōe, atq; via philosophantur. Est. n. hoibus multarū rerū insita cognitio, quam nullo p̄ceptore, nullo humano instituto, sed ipsa natura duce, atque magistra didicere. Nihil est aut̄ maiore consensu omniū mortalium iudicatum, q̄ esse multa in potestate hominū, quæ vt agendi, sic omnittendi liberā atq; integrā habeāt facultatem, vt leges & instituta declarant, quibus quanq̄ aliis alios, omnes tñ cœtus hominum, omnes nationes, oēs ciuitates,

PRIMVS

cunctos deniq; mortales semper vsos fuisse cōstat. Quæ profecto nunquam tam solerti hominū diligentia conditæ fuissent, si actiones nostras, non humano consilio atq; voluntate libera, sed fatali quadam necessitate geri, atq; administrari mortales credidissent. Quod si ita est, vt esse palam est, atq; res ipsa demonstrat, liberam esse nostram voluntatem, multaq; hominū arbitratu, sine vlla necessitate fieri teste ipsa natura concludit & confirmatur. Præterea si quæ sensibus, atque vsu rerum nobis cognita sunt, ea vera eē statuendū est, quid est vsu frequentiore nobis exploratum, q̄ quod multa quotidie p̄ nō arbitrio facimus, ommittimus, reuocamus nulla prorsus externa necessitate nostram impellente voluntatem, aut vicissim retrahente. Sed quoniam ad fatalis necessitatis constitutionem, eadē ab istis via procedi posse videt̄, qua nos mortalium consensu arbitrii voluntatisq; libertatem confirmauimus, quandoquidem in omnī sæculo multorum hominum sermone, fati nomē vsurpatū fuisse cōstat, vt eā vocē vanā oīno dicere cōstanter a nobis dici nō posse videat̄, occurrēdum est huic loco & hæc fati vulgaris vsurpatio, quā vim habeat explicatū.

LIBER

Quid fatū
sit, et quib⁹
in rebus
versetur.

Fatū idem
quod natura.

Nec enim ibo inficias res plerasque fato fieri, multaque fato hominibus euenire, & recte quosdam fato peremptos esse dici, fato diuitias consecutos, fato in miseria, & omnium rerum inopia versari, modo fatum quid sit, & quibus in rebus versetur intelligatur, quod factu vel facillimum fuerit, si quis ipsam hominum loquendi consuetudinem, qua fatum quidpiam fieri dicunt, paulo diligentius animaduertat. Nā cum fato aliquis in aqua perisse dicatur, alius ferro sublatus esse, quidam laqueo strangulatus, nemo tamē sic vnquam loquitur, vt fato se dicat lyram temperare, fato librum scribere, fato scabellum fabricare, iam illud multo etiam minus, fato se virtutes colere, & officiis fungi boni viri. Nisi si quis pietatē suam tam pertinaciter tuendam suscepit, vt nō sit recusaturus, quominus vel his absurdiora confiteatur. Ex quo intelligitur, fatum consensu hominum in rebus, quæ naturam consequuntur versari, non in artificiosis, & in iis, quæ a ratione proficiuntur. Prorsus vt fatū, nihil aliud sit, quā ipsa natura, & quod natura fit, id fato fieri dicatur. Neque enim homo ex homine, elephantaus ex elephanta natura procreatur, fato non item, sed cum re fatum, & natura consentiant, solo vocabulo distrahuntur.

PRIMVS

distrahuntur, quæ nihil aliud sunt, quam primæ
causæ generationis naturalis singulorum effi-
cientes, hoc est, corpora cœlestia, & ipsorum ra-
ta, constansque vertigo. Omnis enim genera-
tionis initium est habitudo quædam diuinorū
corporum per motum ad hæc nostratia mundi
circūterranei. Quæ si effectus habeat in rebus
caducis necessarios, dubitari non debet, quin
fatalis quoque necessitas in rebus etiam mortali-
bus versetur, sin opera naturalia non ex necessi-
tate procedunt, sed interdum quo minus fiant
impediuntur, simili modo de fato, rebusque fa-
talibus statuendum est, non procedunt autem
ex necessitate, quanquā fiant magna ex parte, cū
interdum naturæ, causa quepiam externa, quo
minus opus suū perficere valeat obsistat, vt cū
ex homine non homo, sed monstrū aliquod ge-
neratur, quæ igitur fato fiunt, non fiunt neces-
sitate. Itaque vt in quibus rebus natura versatur,
aliquid efficitur præter naturam, sic in quibus
fatum cuius eadem est vis, aliquid præter fatū
existit, vt merito dicas suam cuique naturā, suūque
fatum principium & cām esse ordinis earū rerū
que in ipso natura fiunt. Cū videre liceat homi-
nes p sua queque natura & viuere, & interire. Sed
vt hæc magna ex parte fieri notantur, sic nō ex

E

LIBER

Voluntas nō
est cœlesti
bus motib⁹
obnoxia.

necessitate fieri certum est. Huic enim naturali ordini, cura sepe, aerisque mutatione, occurritur, & præceptis medicorum. De voluntariis autem animorum motibus atq; actionibus longe aliter statuendum est. Neq; enim animi voluntas, vlllo vinculo, cœlestibus corporibus, ac ipsorum motibus alligata tenetur, sed libera est & absoluta contra omnem pronitatē. Cum tamen homo ex corpore & animo cōsistat, & corpus, quemadmodum diximus, naturam suam affectetur, plerunq; animum allicit ad suas appetentias, qui propter societatem quā habet cū corpore, raro naturalibus affectibus reluctat. Ita fit vt qui natura pronus est ad luxuriam, is vitā in libidinibus, & ganeistraducere gaudeat, et talibus vitiis consentientem mortē occūbat, ex magna parte. Hoc enim genus hominū cruditate cum qua bellum continens gerunt, ad extremū solet aboleri, cū calor naturalis libidinibus exhaustus facile copia ciborū, qui neq; famem, neq; sitim expectauerint obruat. Iā q; natura iracundus est, & animosus ita fere viuit, vt iniuria q; plurimos afficiat, vulneret aliquos, nō nullos interficiat, q; perraro qsq; cōmisit, vt non vi allata fuerit e medio sublatus. Sic quos natura pronos ad rapacitatē effinxit, horū vita in

PRIMVS

latrociniiis plurimū, atq; rapinis versatur po-
stremo gulā strangulante laqueo, sic legibus cri-
men vindicantibus finitur. Ad eundē modum
de cæteris viuendi moriendiq; generibus disse-
rendum est. Quas vitas & mortes merito fata-
les nūcupamus, q; affectus naturales cōsequan-
tur, & cōsentaneę sint pronitati naturali. Non
igr̄ qđ ita necessario eueniat, sed quia efficitur
magna ex parte. Vitiis. n. naturalibus, si p̄cliui-
tas ad vitium debet vitiū appellari, ratio sic in-
terdum occurrit, vt cura & cōsuetudine, mutet
ea in cōtrarios habitus. In cuius rei testimoniū
Stilpo et Socrates nobilissimi philosophi com-
modissime citant̄. de quibus notū est, quid Ci-
cero memorię mādauerit, si c. n. scripsit. Stilpo-
nem Megariū p̄hm, acutum sane hominē, & p̄-
batum, tēporibus illis accepimus, hūc scribunt
illius familiares, & ebriosum & mulierosum fuif-
se, neq; hęc scribūt vituperātes, s; potius ad lau-
dem. Vitiosam. n. naturā ab eo sic edomitā, &
compressam esse doctrina, vt nemo vnq; vino-
lentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vi-
derit. Quid socratem? Nonne legimus quem-
admodum notarit Zopyrus physiognomus,
qui se profitebatur hominum mores, naturasq;
ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere.

Socratis &
stilponis
exēplum.

LIBER

stupidum dixit esse socratem & bardum, quod iugula concaua nō haberet, obstructas eas partes, & obturatas esse dicebat. Addidit etiam & mulierosum, in quo Alcibiades cachinum subtulisse dicitur. Sed hæc ex naturalibus causis vitia nasci possunt, extirpari autē, & funditus tolli, vt is ipse qui ad ea propensus fuerit a tantis vitiis auocetur, non est id positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio disciplina. Nam & illud quoq; traditur, cum Zopyrus risum astātibus excussisset, quod de socrate tam aliena vitæ ipsius instituto iudicaret, affirmasse se socratem, nihil esse mētītum Zopyrum. Nā socratem talem esse natura, sed philosophiæ cōsuetudine meliorem fuisse factum. Sed quid veterum exempla repetimus, cum vtī liceat quotidianis, & hoc ipsum fere vsu veniat in hominibus liberaliter educatis? quos a vitiis in quæ procliuus erat ipsorū natura, sepe cura parentū & magistrorū disciplina reuocauit, atq; ita reuocauit, vt oppositis virtutibus p̄ditos effecerit. Atq; hæc quidem est præstantissimorum philosophorum de fato & libero arbitrio paucis collecta sententia, quā, quia Lutherus auctoritatē nobis opponit veterum poetarum, quos fatum necessitatem rebus afferre sensisse contendit

PRIMVS

(in quo viderit ipse q̄ constanter faciat, vt qui philosophos reiicit velut profanos, idem poetarum commenta cum mysteriis sacrarum litterarum cōmisceat) ne pigeat nos cum ipso differentes, poetarum testimoniis cōfirmare, simul vt veteres mortales multa præter fatū fieri credidisse demōstremus, simul vt Martinum suos poetas intelligere aliquādo doceamus. Erimus autem duorum Homeri, atq; Vergiliū, græcorū, latinorūq; facile principum auctoritate contenti, quorum Homerus omnium poetarū antiquissimus, & idem sapiētissimus in odysseæ libro primo Iouem hominū, atq; deorum patrem cæteros superos sic alloquentem facit.

Ω πάσι, οἳ οὐδὲν δῖον θεῶν βροτῶν ἀπιόωνται.
εἴ τι μὲν γὰρ φασὶ καὶ ἔμμεναι, οἳ δὲ καὶ αὐτοὶ
σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσι.

Homerus
odissee. i.

Quæ carmina nos sic cōuertimus.

Heu facinus stulte mortales numina dānant,

Et referunt nobis, quidqd sensere malorū,

At p̄ter fatū mens stulta est causa doloris.

Poterat ne apertius Homerus fati tollere necessitatem? Qui non homunculorum quempiam, qui sepe solent de fato sententiam cum fortuna cōmutare, non aliquem vulgarium deorum, q̄ forte posset quid sit verum ignorare, sed Iouē ipsum optimum & maximum deorum, cui par

sic in ppatulo esse quodquid aliis arcanum esse videri possit, inducit, qui sic de fato sententiam pronunciet, ut immunes prorsus ab omni fatali necessitate, mentes humanas constituat. Virgilius autem non ex alicuius infirmioris dei, aut laborantis hominis persona, cui dum seruiunt poetae, sepe aliter loquuntur quam sentiant, sed ex animi sui iudicio totam de fato sententiam vno illo versiculo, de Didonis morte locutus complexus est.

Verg. ene.
iiii.

Nam quia nec fato merita, nec morte peribat. Manifestissime docet & fatum nihil esse aliud quam naturam, & quaedam propter fatum propter naturam fieri. Quid enim aliud est non fato perire, nisi quod ipse exponens ait, non merita morte, id est non ea quae naturae praesertim muliebri debebant, sed accersita & propter naturam, non peribat autem fato, aliquid ergo propter fatum efficitur, non igitur omnia fatali necessitate fiunt.

Eadem sententia theo. & phi.

Atqui haec quidem fere sunt rationes, haec argumenta certissima ab usu rerum ipsaque natura perfecta, quibus aptissime fatalis necessitas refellitur. Quibus cum sacrarum litterarum testimonia quadrarent ex amussim, ac plenissime consentiant, efficitur, ut una sit, eademque constantissima sententia in hac causa diiudicanda philosophorum, & theologorum, quot quot hactenus, siue sub lege, siue sub gratia recte senserunt de vera religione. Loquor autem de rebus, quae moraliter, ut ipsi

PRIMVS

loquuntur, vel bonę vel malę sunt. Nā de his, in quibus grā desiderat dicā in argumentorū Lutheri cōfutatione. Sūt. n. testimonia sacrarū līrarū, non ancipitia, nō dubia, nō obscura, sed q̄ luce clarius humanæ volūtatis liberā esse facultatem cōtestāt, & quidē tā multa, vt ea molestū sit annumerare. Cuiusmodi est illud Ecclesiastici. Deus ab initio cōstituit hominem, & reliquit illum in manu cōsiliū sui, adiecit mandata & p̄cepta. Si volueris mādata cōseruare, cōseruabunt te, & in p̄petuum fidē placitā seruare. Apposuit tibi aquā & ignē, ad quod volueris porrige manū tuā. Ante hoīem vita, & mors, bonū, & malū, quod pla cuerit ei dabit illi. Qui locus tā aperte, tam sine circuitiōe, tā simplr, arbitrii libertatē explicat, cōstituit, atq; tuet, vt si quis nr̄m sibi velit testimoniu ex industria cōfingere, nō tñ aptius aliud ex cogitare posse videat. Simile huic est illud Deuteronomii. Cōsydera quod hodie posuerim in cōspectu tuo vitā & bonum, et e contrario mortē & malum, vt diligas dñm deum tuum, & ambules in viis eius, & custodias mādata illius, & ceremonias, atq; iudicia: & viuas atq; multiplicet te, bñdicatq; tibi in terra ad quā ingredieris possidēdā. Si aut auersū fuerit cor tuū, et audire nolueris, atq; deceptus adoraueris deos alienos,

Eccle. xv.

Deute. xxx

LIBER

& seruiaris eis, prædico tibi, q̄ p̄reas & paruo tēpore moreris in terra, ad quam Iordane transmissio ingredieris possidēdā. Testes inuoco hodie cœlum & terram, q̄ proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam & tu viuas, & semen tuū. Quæ verba si motus animorū in alteram partē ferrentur necessario, non solum essent superuacanea, sed etiam ridicula, & indigna prorsus homine sano, ne dū eo in quo spiritus dei eloqueretur. Sed ne singula referamus, quæ sunt prope modum infinita, his adde præcepta & exhortationes quibus refertū est vetus & nouū testamētum. Quæ proculdubio si nihil sit in nostra potestate, omnia non dico essent inutilia, sed stultissime traderentur. Ac altissima quidem (ut spero) fundamenta iecimus causæ nostræ, eandemq̄ grauissimorum testium auctoritate, & magnis argumentis confirmauimus. Nūc quia satis huius libri creuisse videt̄ magnitudo, ne cōtinens lectio possit intentionē tui animi longitudinis tēdio defatigare, reliqua in altero volumine persequemur.

SECUNDVS

Io. Genesii Sepuluedę ad Io. Toletanum
Episcopum Cordubensem
De fato & libero arbitrio,
Liber secundus.

Atalis necessitas præsul gra-
uissime quantopere non so-
lum cum religione christia-
na, sed etiam cum sensibus,
atque vñ rerum, omniq; ra-
tione naturali pugnet, abun-
de, vt videmur, superiore li-
bro demonstrauius. Sed quoniam veritas in
quæstione quaque tunc maxime dignoscitur, si
argumenta cum argumētis conferantur, in hoc
volumine explicabimus primum, deinde refel-
lemus rationes quibus ducti prisci quidam phi-
losophi, omnium euentorum necessitatem indu-
xerunt. Nam qui Aristotelem in hac sententia
fuisse tradunt, maximo ii quidem in errore ver-
santur: nihil enim magis a dogmatis aristoteli-
cis, q̄ fatalis necessitas abhorret. Cum ipse libro
τῶν πρῶτων ἐπιφανείας, de futuris cōtingentibus accuratif-
sime disputet, funditus tollens ipsorum certitu-
dinem, & in locis prope dixerim infinitis de
possibili & contingente, mentionē faciat, vbiq;
F

De arist. se-
tentia.

LIBER

constantissime naturam ipsorum asserens, quæ funditus tollitur omnium actionum necessitate. Ad summam cū ipse in sexto libro eius operis, quod est de prima philosophia, non obscure, aut paucis verbis, sed palam & accurate testimoniū dicat in talem agendarum efficiendarūque rerum necessitatem, atque eam pronūtiat sententiā, quam nos in hac quæstiōe, ut verissimā, & tū cum sensibus, atque usu rerum, tum cum religiōe christiana, ex amussim cōgruentem latius explicantes tuebimur, ut facile appareat, qui de aristotele talia memoriæ prodidere, hos aristotelica prorsus ignorasse, aut certe per quæ leuiter attigisse. Veteres igitur isti philosophi, ut ipsorum opinionem, quatenus ad hanc quæstionem pertinet, explicemus, velut confessum, & indubitatum assumunt, mundum hunc, qui vnus esse intelligitur, & cuncta in se ab animali natura, ratione, ac intellectu vigente gubernatus complectitur, omnium rerum dispositionem, & gubernationē sempiternam obtinere, consensu quodā certoque ordine ita procedentem, ut priora sequentibus, ut efficiantur, sint causæ. cunctis rebus tam arcte mutuo cōnexu colligatis, ut nulla effici queat, quā velut causam non alia statim consequatur, atque eidem adhærescat, nec rursus aliqua dissolui,

Ciceroneꝝ
designat.

SECUNDVS

vt nō secum quampiā ex posterioribus trahat, velut sibi colligatā, ad summā vt sit necesse, qđ quid fiat, post hoc aliud, qđ ab ipso velut a causa pendeat cōsequatur. Nihil. n. eorū quæ in mūdo sunt, nec esse, nec effici sine causa posse, vt pote in quo nihil a cunctis prioribus absolutū, & seiunctū habeat. Fore nāq; vt mundus distrahatur, nec in vnitate, quā propter vnū ordinē, vnāq; gubernationem habet psistat, siquis motus citra causam inducatur. Induci autem nisi omnia quæ sunt, quæque fiunt: causam habeant antecedentem, quam necessario consequantur. Itaque nō magis fieri posse, vt quidquam sine causa, q̄ vt ex nihilo efficiatur. Deinde omnia quæ in mundo extra intraque lunarem globum fiunt, virtute quadam cœlesti gubernari: multarum rerum, atque ipsorum sensuum argumento nituntur confirmare. Constat enim æstus maris reciprocantis cōstanti vicissitudine lunare motum affectari, solis vero accessu arbores frondescere, campos floribus, herbisq; vestiri, eodē regrediente, cuncta in diuersum communi, notaque causa cōmutari, cum alia sint, quæ peculiari, & ignotiore, sed pculdubio cœlesti moueātur, vt pulegiū:

LIBER

quod ipso die brumæ florescere grâuissimi auctores prodidere. Quod ipsum in animalibus nihilo secius exploratum esse contendunt, cum pleraque omnia ad venerem, ad pugnam, garritus, locorum mutationes, tempora causis præscripta cœlestibus obseruent. Iam hoies quosdam iracundos nasci, alios ingenio mitiore, nō nullos in libidinem pronos: & alios ad alia natura procliuiiores, sed omnes ea conditione vel felici, vel aduersa procreari, quam cuiq; astra, ipsaq; natura vel mater, vel nouerca nascēti tribuerit. Quæ cum sint in compto vera, & vsu rerum explorata, ad eundem modum de cæteris rebus esse statuendum, quarum causæ sunt nobis occultiores. Cūcta enim velut catenatis causis, a cœlestibus proficisci, atq; inde velut a fonte perenni latenti fluxu dimanare. Ita cū causæ primæ sint necessarię. (Sūt. n. cœlestia q̄q; necessaria) fieri vt q̄cunq; opa, q̄cunq; actiones, et in caducis rebus edātur, ineuitabili necessitate præcedant. Prorsus vt ipse quoq; rationis siue experis, siue compos appetitus quidquid velit, huc impulsu quodam, necessario feratur. Nā appetitum ab intellectu verbi causa moueri, hunc a viso, siue imaginatione, visum a sensu, porro sensum a rebus quibusdam externis, ipsas

SECUNDVS

ab aliis, donec sit ad cœlestas causas peruentū, quæ cum necessariæ sint, & æternæ, vt cæteris rebus, sic & appetitui necessitatem impartiantur. Eadem ratio est, si appetitum ab ipso protinus sensu, vel a viso moueri facias, cum semp̄ initium a cœlesti quasi capite repetatur. Nec enim fieri posse, vt causa omni ex parte eodem modo sese habente, res iam sic, iam aliter eueniat, futuro alioquin motu quopiam sine causa. Item fatum ipsum naturamq; & rationem, qua vniuersum gubernatur, deum esse aiunt, quæ cunctis in rebus insit, quæ sunt, quæq; efficiuntur. Ita res singulas ad normā, gubernationeq; vniuersi propria natura, suoq; fato fungi, ex huiusmodi enim rerum obseruatione natam esse aiunt chaldeorum doctrinam, quæ astronomia nuncupatur, qui ex cuiusq; genitura mores hominū, ingeniumq; mirabiliter identidem prædicant. Quod si Chaldeorum prædictiones cōtrario rerum euentu nonnunquam refelluntur, tribuendum id esse partim ipsorum, qui prædixerint, artis ignoratiæ, partim communi hominum imbecillitati, cui non datur ad rerum cœlestium cognitionem præterquam tenuissimā, quanlibet magno studio, atq; diligentia peruenire. quæ si mortaliū cuipiā p̄fecta cōtingeret,

Argumētū
ab astrologorum
p̄dictionibus.

LIBER

Arg. a deo
rū oraculis

dubium non esse, quin is omnia, quæ sint cuiq̃
hominum euentura, prædictione certissima
esset vaticinaturus, cum omnia conferta con-
textaque sint naturali causarum colligatione.
Quam sententiam deorum oraculis atque va-
ticiniis vel in primis confirmant. Nā ne deos
quidem quorum sint certissime prædictiones,
futura posse cognoscere, nisi ad ea spectarent,
quorum sic causæ natura contineantur: vt ipsa
fieri sit necesse. Itaq; vidisse Apollinem necessa-
riis causis contineri, vt ab ædipo laius pater ne
caretur, & iocasta mater duceretur vxor, ac id-
circo futurum id multo ante prædixisse, quod
si posset aliter euenire: certū esse deos sepe men-
turos, & falsa fore ipsorum vaticinia. Atq; hæc
quidem sunt rationes quibus nonnulli philoso-
phorum, vt fati necessitatem assererent, ducti
esse videntur, & quas Lutherum secutū fuisse
certum habeo. Ipse tamen ne parum religiosus
appareat, ac vt lupus rapacissimus, vestimēto
ouis indutus, securiores christianorum animas
inuadat, nulla philosophorum facta mentio-
ne, simulat se sacrarum litterarum auctorita-
tem, ac testimonia sequi, quas suis dolis & por-
tentis vt seruire cogat, cunctis rationibus ela-
borat. Sed cum hoc in tertio libro, quo eius

SECUNDVS

argumenta, ipsorumque refutationem reserua-
mus, complura.

Nunc ad stoicos, & qui porticum ipsorum ful-
cire putabatur Chrysippum. hoc enim nemo
fatalem necessitatem pertinacius asseruit, neque
id quidem præter ipsorum consuetudinē, quos
nihil nisi paradoxon & præter hominum fidem
loqui solitos esse, testantur veterum scripto-
rum monumēta, plutarchi in primis, cuius extat
opusculum, cui titulum fecit, quod incredibili-
ora stoici tradunt, quàm poetæ. Quorum stois-
corum rationibus dum sic plane & aperte re-
spondeo, ut nihil dissimulatum, nihil in excus-
sum relinquatur, te pater amplissime, & in
te omnes prudentes, atque pios, quibus hæc
nostra legere libuerit attento animo (neque enim
opus est dicere non repugnante) adesse per-
uelim. Quanquam profecto falsa istorum, &
incredibilis opinio eiusmodi est, ut ad refellen-
dum nullis rationibus extrinsecus allatis in-
digere videatur. cum ipsa se proculdubio con-
ficiat, secum pugnet, ab omni rerum usu dis-
sentiatur. Nam quod primo loco aiunt, res
omnes posterioribus esse causas, quæ mutuis
quasi vinculis sic inter se connexæ sint, ut
a primis pendeant secunda, & proxima quæque,

Chryl. pti-
nacissimus
fatipatron⁹

Refellitur
primū fun-
damentum
stoi.

LIBER

cum præcedentibus coherescant, atque id fati tanquam substantiam esse interpretantur, hoc quis non videat, quod longe ab usu rerum & sensibus nostris abhorret? Nam cum patres filiorum causæ sint (oportet enim ut causæ proprietatem repetantur, ut hominis homo, equus equi sit in causa) qui liberis nunquam operam dedere, sunt tamē cuiuspiam filii, aut ante procreandi ætatem decessere, eos quorum tandem posteriorum causas esse dici conuenit? Multi enim debilitantur, aut penitus abolentur, antequam vires indepti fuerint procreandi, quos profecto non video cuiusrei causas esse dici oporteat. Age vero excrementa, quæ per nonnullas corporis partes egeruntur, item mōstra quæ præter naturam eueniunt, & sæpe adulescere nequeunt, sed protinus abolentur, quarum tandem rerum causas esse putamus? quod si cortex in amygdalis, exempli causa, testæ gratia generatur, testa rursus propter nucleum, & stirpes idcirco irrigantur, ut crescant, & fructum ferant, plurima tamen in eisdem inuenias, quæ nullam huiusmodi rationem habeant, ut corrupti fructus, siue nuclei, vel qui prorsus exaruerunt. quos profecto nullius rei posterioris causas esse dici potest, ut si verum quærimus, facile appareat, quæadmodum

SECUNDVS

quemadmodum non omnia possunt efficere, sic non quidquid fit causam habere, nisi forte ex accidenti, neque esse vel fore, rei cuiuspiam alterius causam. Nam quod isti talibus victi rationibus ad causarum effectuumque ignorationem confugiunt, quid aliud agunt, quam rebus difficillimis facilitatem pretendunt, latebram mendacio fabricantes? Hac enim ratione, vel absurdissima quæque liceat defendere, & specie comentitia prætexere, velut causas quasdam, easque probabiles, sed nobis ignotas obtineant. Quæ si vera sunt, multa nimirum citra causam efficiuntur. quæ ne oratio quidem illa, vel si maxime veram esse condonemus, magnopere vrget, alienum videri quidquam effici, quin causam habeat antegressam, nec id sententiam nostram labe factat. Nam & nobis ommissa huiusmodi resolutione, & consequentium causarum necessitate, constanter tamen, hoc ipsum tueri licet. Atque adeo si proprie rerum efficiendarum causas libeat inuestigare, nihil unquam sine causa effici reperiat. At non protinus quidquid futurum est, id omnino fatali necessitate procedet. Neque enim si Philippus sit, statim ut Carolum aut Ferdinandum, aliumve filium generet, sitque posterorum causa necesse est. At si Carolus fuerit genitus,

G

Nihil fieri
sine causa,
non est argu-
mentum
necessitatis

ut a patre tanquam a causa genitus sit oportet
 bit. Nam ut iacto fundamento, domum fieri
 non est necessitas, sed domo ædificata, iactum
 fuisse fundamentum, est necessarium, sic de cau-
 sarum necessitate in operibus naturalibus opi-
 nari conuenit, ut non prioribus posteriora ne-
 cessario succedant, sed posterius effecta, aliquã
 ex necessitate causam antecedentem obtineãt.
 tametsi quædam huiusmodi sunt, ut habeant
 illa quidem causam, non tñ propriam, atq; huc
 dum ageret spectantem, sed quam accidenta-
 riam nuncupamus. Thesaurus. n. si cui serendi
 gratia fodienti repertus est, causam, ut reperire-
 tur, fossionẽ habuit, non tñ propriã, nec hoc ip-
 sum agẽtẽ, ut thesaurũ inueniret. Nã causę quę
 proprie intelligũtur, necessario, & semp, vel cer-
 te magna ex parte, qđ petunt assequuntur: acci-
 dentarię vicissim raro. Atq; hac quidem rōne
 simul absq; causa nihil fieri cōfirmare licet, si-
 mul casum, & fortunã, possibile item, atq; cōtin-
 gens tueri, quarũ rerum istis solum vocabulum
 retinetur. Iam quod esse potest apertius menda-
 cium, q̃ quidquid aliud sequitur: hoc ab illo exi-
 stendi causam mutuari, & quidquid antecedit,
 causam esse consequenti, cum in plerisq; rebus,
 etiam quæ nullo temporis interuallo inter se

SECUNDVS

consequuntur, constet prius non esse causam posterioris. Ni si forte putamus, incessus statū esse causam, noctis diē auctorem, quod profecto non magis verum est, q̄ si quis tempestatē causam esse malatiæ dicat, aut æstatis effectricē hyemē. Vt merito demiremur istorū seu inscientiam, seu pertinaciam oportet appellare, qui vt de tempestate, & malatia diximus, sic rerum naturalium causas efficiendi tradunt. nimirū vt prius semp posterioris causam esse contendāt, ad hunc enim modum quandam velut catenā, & perpetuum causarum ordinem connectunt, quominus quidq̄ sine causa efficiatur, non intelligētes videlicet compluribus in rebus priora, vt statim dicebamus, nihilo magis esse causas posteriorum, q̄ statum incedendi. Constat enim nec statum incessui, neq; hunc illi vicissim esse causam, sed vtrique stantis, ac incedentis voluntatem. Dierū atq; noctium quibus status est ordo, atq; cōstās vicissitudo, vnā eādēmq; cām esse, cui pōt esse dubitabile. Exploratū est. n. ipsarū, & succedētū anni tēporū cām esse solis circumactū, qui p obliquū circulū, quē signiferum nūcupamus accedēdo & recedēdo vagat, & auctor est plurimarum rerū vicissitudinū. Nō igitur nox, & dies, hyems, & æstas iter se catenate,

LIBER

consertæq; sunt, vt alterum alterius causam eē
concludatur. Nec ob eam rem periculum est,
ne mundus, & rerum quæ in mundo sunt, vel
efficiuntur, vnitas dehiscat, & in partes diduca-
tur, cum satis valeat solis huiusmodi motus,
continuitatem harum rerum conseruare. Neq;
ni si incedendi, status fuerit in causa, protinus te-
mere, & citra causam fuerit incessus. Ex quo li-
cet intelligere huiusmodi causarum cōnexionem
ab istis excogitata, non recte causam esse reddi-
tam, cur nihil temere efficiatur. Nā vt motus,
& tempora a quibusdam causis proficiscuntur,
non tamen motus a motu, neq; tempus a proxi-
me antecedenti tempore velut a causa dicitur
emanare, sic de rebus statuendum est, quæ in tē-
pore, & per motum efficiuntur. At est inquit
rerum efficiendarum aliqua causa, propter quā
mundus vnus est, atq; sempiternus, & semper
eodem modo gubernatur. Est omnino, & hāc
quærere, & quænam sit statuere philosophi vel
in primis partes sunt, non tamen sic est accipiē-
da, vt recētius a seniore generetur more nascē-
tium animalium.

Adde quod nō quiuis ordinis excessus dissipat
ordinem vniuersum, nec res ordinatas labefa-
ctat. Sed quemadmodū nō quęcūq; principis

SECUNDVS

imperii transgressio regnum affligit statum ve
ipfius euertit, ita si quid tale in ipfo mundo cõ
mittatur, perstat tamen vniuerfi fœlicitas, neq;
idcirco machina eius diffoluit. Nam fi res ha
beret quemadmodum ifti arbitrantur, quid eēt
mortalium vita, nifi ludus quidam naturæ tra
gicorum aut comîcorum fabulis fimillimus? p
fonas fingulis hominibus quas nafcētes induif
sent, fic agētibus ad naturæ præfcriptum in vi
ta, vt hiftriones in cæna folent ad dictata poe
tarum. Et profecto non aliã causam fuiſſe pu
to, cur ſemper vel Democritus cachinnaretur,
vel Heraclitus ploraret, nifi quia cum vterque
verfaretur, vt diximus, in hoc errore, vitam no
ſtram ludum eſſe putabant, quod alteri ridicu
lum, alteri videbatur miſerandum, cū eſſet ma
gis ſtultitia ipſorum ridenda & miſerabilis, qui
putarent hominem tam perfectum animal, &
diuinitatis particeps, ad ludibrium, & iocum
deo naturæq; fuiſſe procreatum. Quod vero
aiunt de cœleſtibus corporibus, ipſorum virtu
teres natiuas, atq; mortales gubernari, id in no
ſtræ ſententiæ confirmatione ſatis quam vim
habeat, arbitror eſſe declaratum, gubernari q;
dem mortalia corpora vel plurimum cœleſtibus
motibus, nō tñ idcirco fieri cuncta neceſſario.

Quid De
mocrates
ſtulte ride
ret, Hera
ploraret.

LIBER

At sunt causæ cœlestes necessariae, sunt nimirum, nec istud nos inficiamur, si tñ hoc dicis, corpora cœlestia ipsorumq; motus, quæ sunt nostratibus causæ, sempiternæ ac immortalis esse naturæ, sed hinc non efficitur, vt ipsorū cuncta opera necessario procedant, tunc fieret, si necessarias diceres quasi suū opus necessario pficiētes. Sed qđ sumitur falsum est in eo sensu, corpora cœlestia causas esse necessarias, p̄terquam in quibusdam rebus, certe in caducarū rerum indiuiduis nihil habet veritatis. Et si .n. sol & sophroniscus causæ fuerunt socratis procreandi, tñ sole atque sophronisco existentibus fieri poterat, ne Socrates generaretur. Nam quod causa eodem omnino sese habente modo fieri possent, vt res tum sic, iam secus efficiatur, hoc qm̄ de causa duntaxat efficiente, qualis est cœlestis loquuntur, probari minime potest, cum sit in ipsa materia momentum vel maximum, atq; pro eius discrimine magna plerumq; varietas operum ab eodem efficiēte sine vlla ipsius mutatione manet. Quando ignis eodem tempore ceram liquafaciat, quo lutum concernit, aridum lignum comburat, quo virens & madidum ne calefacit quidē. Cui similis est astrorū atque motuum cœlestium ratio in res nostrates

Quo cœlestes causæ sint necessariae.

Magnum momentū in materia.

SECUNDVS

atque caducas. Neque enim semper arcturus exoricens tempestatem facit. quid ita? quia tempestatis materia nō semper, aut in omni tractu est quanto, vel quali ad vim cœlestem excipiēdam accommodata. Qd̄ si a rebus naturalibus fatalis necessitas manifestis rationibus excluditur, quid tandem existimare conuenit de humanis actionibus & motibus animi volūtariis? Quanquam mirum est profecto, quæ isti portēta confingant, dum humanis actibus eandem, quam rebus naturalibus necessitatem imponere machinantur. Sic enim differunt, cum plurimæ rerum atq; eadem inter se distantissimæ naturæ habeantur, siquidem non solum inter animata & animæ expertia naturæ discrimen existit, verum etiam animantium inter ipsa, pro sua rem quancque natura officio sibi delegato fūgi atque proprium munus obire, vt qui fiunt a terra, natura terræ efficiantur, ignis q̄ ab igni, animalium quæ ab animalibus. Quod autem pro sua natura cuique rei efficiatur, id vt aliter fiat, fieri nullo modo posse contendunt, fieri igitur necessitate. Nam hoc esse fieri necessitate, non vi allata fieri, sed aliter effici non posse, vt lapis si

LIBER

demittatur nulla incussa vi descendit, sed sponte sua & pronitate naturali, simili modo ignis nullius violentia conscendit, ne tamen sua sponte efferatur, fieri nequaquam potest. quod cum argumento, ut ipsis videtur inuictis collegerunt, se nescire profitentur, cur in animalibus quisque his animaduersis aliter putet euenire. quippe quibus suus propriusque motus sit ab ipsa natura tributus, quem naturalem impetum siue appetitum esse tradunt. Quandoquidem omne animal, in eo quod est animal, per appetitum moueri aiunt, sic fato per animal illum motum obeunte. Ita cum motus omnes, & omnia mundi opera partim per terram exempli causa, partim per aerem quaedam per ignem, alia denique aliorum ministerio a fato perficiantur, quaedam effici per animalia, quae tamen nihilo minus, quam caetera fatali necessitate fiant, quanquam quia per animalia fiunt in animalibus esse ac ipsorum potestate dicantur, cum hoc solo discrepent ab aliis motibus, quod hi per impetum siue appetitum, caeteri per grauitatem, leuitatem, frigus calorem alias uel causas edantur. Ex qua sententia iam error ille manifestissimus consequitur, nulla ratione tolerandus, ut neque inanimatis animalia bruta, neque his homines vlla ex parte perfectiores habeantur

Sequitur hominem nihil posse stare brutis.

SECUNDVS

habeant. Quid enim refert grauitate, an appetitu seu voluntate res moueantur, si tam hæc q̄ illa ministra duntaxat est, & merum instrumentum fati? Nisi forte (quod nemo sanus diceret) inter fabrorum instrumenta maleum incude, vel hanc forcipibus nobiliorem, aut perfectiorem esse putamus. At sentiunt animalia, cū cætera sint huius facultatis expertia, intelligit homo, quod aliis animantibus non datur. Et quid tandem hoc est prerogatiuæ? si cum multa & varia itellexeris in oppositum fati conari nihilo magis queas, q̄ lapis in sublime conscendere. Atq; adeo nostra conditio hoc esset, q̄ nō intelligentium deterior, quo sumus in rebus dignoscendis perspicaciores. Cū cætera ea tm̄ via ingrediātur, quæ ab ipsis sola cognoscitur, nos cum multas & diuersas cognoscamus, vna tamen, & ea pessima plerunq; ingredi, fatali necessitate compellamur. Neq; enim refert, qua nos ratione fatum cogat volentes, an inuitos, cogit certe, vt nihil interest blandiciis imperiosis quisquam, an minis ad præcipitium deducatur. Constat autem hoc esse falsum, & animalia muta inanimatis esse potiora, hominē vtrisque, non igitur fiunt omnia necessitate, scilicet qm̄ multa sunt in potestate animalium, non hoim

Deterior
eēt hoīs q̄
brutorū cō
ditio.

H

tantum, sed etiam brutorum, quanquam non proprie nec ita, ut in ipsis liberum arbitrium intelligamus. Errat enim si quis putat canem verbi causa, cum ad biuium peruenerit necessitate naturali, qualis est in motibus inanimatorum alterutra via procedere, quin sit quodam modo in ipsius potestate consistat, an pergat, hanc, an illam viam ingrediatur, nisi quod quemadmodum homo rationis, sic propemodum ille iudicio sensus obsequitur. ut indicat saepe ipsius in talibus locis cunctatio, & vagi nonnunquam discursus recursusque inuestigantis. Atque hoc quidem mihi potissimum animalia a non animatis differre, & ipsis praestantiora esse videntur. Quandoquidem lapidē ita semper moueri notamus, ut nisi re quapiam externa cum descendit excludatur, cursum teneat ad perpendiculariculum, nec ante consistat, quam sit nactus locum sibi naturalem, cui similis est ratio caeterorum inanimatorum, humana vero voluntas hoc plus habet, quam impetus animalium libertatis, quod licet voluntas ab intellectu, sensu, aut viso bonum vel boni speciem ostentante moueatur, nihil tamen horum est causa, quae ipsam cogere sic valeat, ne integrum ipsi reseruetur, rem propositam reiiciat, an amplectatur.

Voluntas cogi non potest.

SECUNDVS

Nam & si voluntas semper spectet ad bonum, identidem tamen intellectus in eadem re duplex & diuersum bonum ostendit, exempli causa utile si petatur, si fugiatur honestum, quod cum accidit, in potestate voluntatis est, utrū bonum prosequi malit, utile asciscendo, an honestum reiiciendo, vt dubium esse non possit, quin facultatem habeat oppositorum. Ad summam tam vaga est atq; libera volūtas (ne quis eam trahi semper maiore bono, aut ipsius specie cauilletur) vt in re quam utilem simul, & honestam, adde etiam, si placet, iocundā intellectus iudicauerit, possit, vt edere volendo, sic actionē suam nō volendo continere. Si non valet rem etiam auersari, omni bono fastidito, vt dicat iuxta poetam, video meliora proboq; deteriora sequor, cuius rei, si quis confirmationem requirit, experiatur in se ipso, nullum argumentum præterea desiderabit.

Sed isti cum rerum omnium fatalem necessitatem inducerent, tñ velut metuentes inuidiam, ne si incredibilia & cum hominū consensu pugnantia præciperent, in eam impudentiam incidere, quam Martinus, vt est mortalium impudentissimus, ne minimum quidem reformidauit, liberum arbitrium tueri quacunq;

Pudētiores
stoici, q̄ Lu
therus.

LIBER

poterant ratione conabantur. In quo illud cōstanter in primis adiiciebant (est enim huic opinioni maxime cōsentaneum) liberum arbitriū non magis hominum, q̄ cæterorum animalium naturam attingere. Eos igitur motus in potestate animalium esse dictabant, quibus fatum per animalia fungeretur, & cum ab ipsis quaeritur, qui fieri possit, ne sit liberum arbitriū sublatum, si res omnes fatali necessitate fiant, tergiuersantur, & incommoda, vt cunq; possunt, effugere tentant. Sed nihil proficiunt, nam p̄ter nomen arbitrii nihil animalibus præcipui relinquitur. Aiunt enim liberum arbitrium positum esse in appetitu & assensione, atq; id demū esse animalia libero arbitrio fungi, nō citra sensum in sublime vel deorsum ferri pronitate naturali, vt ignem aut terram, sed appetitum & assensum, quocūq; is vel ducat, vel reuocet affectari. quod est haud dubie falsum. Neq; enim libero arbitrio tunc animal vtitur, cum speciē seu visum obiectum insequitur, & in id quod videtur impetit, sed hoc esset fortasse munus libenter obire. At non si quid est libens, id protinus a libero arbitrio proficiscitur. Est enim libens, quod ex assensione non violenta procedit, in nobis autem nostroq; arbitrio id esse dī.

Nō est idē libēter, qđ libere agē

SECUNDVS

quod cum ratione & consilio administratur. Ita quanquam sit libes quidquid est in potestate nostra, non tamen licet reciprocare, ut vicissim omne libens sit in nostra potestate. Nam quidquid animalia rationis expertia impetu & assensione faciunt, libenter faciunt. liberum vero arbitrium homini peculiariter est a natura tributum. Quid est. n. hominem esse rationis participem, nisi rationem in se obtinere iudicem, & obiectas rerum agendarum, fugiendarumque species discernentem atque eligentem? Itaque cum animalia rationis expertia, qualiscunque rerum facies obiicitur, his obsequantur, & easdem causas assensionum, atque impetus habeant, homo ratione praeditus est, qua rerum agendarum visa extrinsecus allata diiudicat, talia ne sint, qualia esse videntur, ut falsis imaginibus reiectis veritatem rerum complectatur. quo fit, ut saepe a rebus iocundam speciem praferentibus cohibens, quo in ipsas agitur, appetitum abstineat, ratione videlicet huiusmodi viso refragante, & multa perinde, quae videtur utilia reiiciat. Ut plane intelligatur, liberum arbitrium in assensione rationabili consistere, quae a consultatione proficiscitur, magno istorum errore, quibus esse placet in assensione atque impetu animali. Nam quid aliud est

esse ratiōis particeps, q̄ esse principiū actionū.
 Quemadmodum ergo esse animalis in eo cōsi-
 stit, vt impetū habeat animalē, ignis vt calidus
 sit, & calefaciat (si recte hoc a quibusdam tradi-
 tur) Sic hominis esse in hoc, vt rationabilis sit,
 idest in eo quod tam agendi, q̄ non agendi prin-
 cipiū obtineat, prorsus vt qui liberum arbitriū
 ex nobis tollunt, eos hominem ex homine tolle-
 re, non possit dubitari.

**Hominem
 tollit, q̄ libe-
 rum arbitr.
 tollit.**

Nam quod aiunt quę per hominē fiunt, ea non
 posse aliter q̄ per consultationē fieri, propterea
 quod homo consultandi facultate censeatur, id
 quidē probari nō potest, quia nō quę facimus,
 omnia cōsulto facimus, Sed plerūq; instante ge-
 rende rei occasione, consultationem ommitten-
 tes ad munus obeundū properamus. Sepe etiā
 negligētia aliaue causa quapiā cōsultare præter-
 mittimus, quod si quædā cōsulto, alia secus
 per homines fiunt, per absurdum dictu est, hæc
 esse in hominū potestate, quæ cōsulto efficiū-
 tur, propterea quod nihil per ipsum aliter fie-
 ri, q̄ per consultationem possit. Porro si quæ-
 dam cōsulto facimus, quædam inconsulto,
 nimirum quæ per nos fiunt, ea falsum est (qd̄
 isti tradunt) sic fieri simpliciter, vt quæ p̄ alias
 naturas efficiuntur, quod si nobis per naturā

SECUNDVS

licet quidpiam in consulto facere, eisdem haud dubie aliud per cōsultationem efficere licebit, non id tantum quod citra cōsultationem facimus. Sed neque illud verum est, idcirco ab hominibus obiri diuersa munera, quod externæ causæ eadem genere tum sic, iam aliter impellant, vt homo nequeat oppositum eius, quod agit efficere. Neq; enim quæ p̄ causam fiunt, ea semper ab externa efficiente causa proficiscuntur, cum aliquid in nobis nostraque potestate ob eam rem esse dicatur, quia nos ipsi in hæc, quæ sic efficiuntur liberam facultatem habemus, atque eorum vultus arbitrii & domini sumus, non causa quæpiam quæ necessitatem extrinsecus afferat. Quapropter tales motus absque causa facti esse dici solent, scilicet quia præter nostrum arbitrium a nulla externa causa proficiscuntur, homo enim principium est & causa suarum actionum. Et profecto esse hominem, nihil est aliud, q̄ agendi principium in se ad hunc modum obtinere, vt globus causam in se continet, vt per decliue volutando deferatur. Quare cum cætera externis causis obsequantur, homo vnus aialium immunis est ab hac obediendi necessitate,

Homo principium est & causa suarum actionum.

LIBER

quoniam hoc est ipsius esse, ut principium in se atque causam obtineat suarum actionum, & ne prorsus causas extrinsecus circumscribentes affectetur, quod ni ita esset, profecto semper in vnum scopon intuentes ferremur, & semper eodem modo iudicaremus. quod falsum in primis esse magno argumento est, quod rem iam propter sui honestatem petimus, tum propter iocunditatem, nonnunquam quia commoda nobis est & fructuosa, ut non reliquatur dubitatio, nullas causas externas esse homini actionum auctores & effectrices. Quare ut qui nouit terram pondere suo descendere, animalia per impetum agere, quod talis sit ipsorum natura, is nullam causam praeterea requirit, sic nulla causa inuestiganda est, cur quae sint in hominis potestate, variis modis efficiantur, animaduertentibus id demum intelligi hominem esse, principium esse & causam liberam suarum actionum. Sed neque illud verum est, homines inuito consilio, ei quod ipsis videtur assentire, ac perinde rerum visum non secus atque caeteras animantes consentari. Neque enim quid quid videtur, est visum, cum visum simpliciter & citra rationem a rebus externis suggeratur. quo fit ut in animalibus rationis expertibus plurimum dominetur. At
quaedam

SECUNDVS

quædam inquit per rationem esse talia videtur. certe sed cum causam, vt huiusmodi esse videantur a ratione mutuetur, nemo recte visa hæc, faciesq; rerũ nũcupauerit. Nam qui perpenſa examinataq; re per consultationẽ, ipsi ac ratiotinationem astipulatur, is sibi causa existit assentiendi. Ac liberum quidem arbitriũ rerum necessitate deleri, & qui liberum arbitrium tollit, hunc hominem omnino tollere satis est a nobis explicatum.

Venio ad illud argumentũ de deorũ vaticiniis & præcognitione rerum futurarũ quo isti philosophi, putabant causam suã vel in primis cõfirmari, & cui cõfidit maxime omniũ Lutherus. Sed hic locus aliter tractandus erit, cum huius hæretici captiones separatim refellemus, aliter nunc, dum phycos ratione naturali deorum præsciẽtiam, & chaldeorũ prædictiones, quibus similiter occurritur, allegãtes refutamus. Deos enim futura præscire non solum esse probabile confirmant, sed dictu etiam nefas ab ipsis horum quidquam ignorari, hoc si verum sit, effici proculdubio, vt cuncta fiant necessitate, & fato quodam ineuitabili procedant. Quidqd enim futurum esse præcognoscant, nisi necessario vt ipsi præcognouerint eueniat, sed fieri aliter

De deorũ
vaticiniis.

possit consequens esse, ut sua sæpe dii opinione fallantur. vanaque sit ipsorum præcognitio, rebus indiuersum atque ipsi præuiderint recidentibus. huius porro præcognitionis caput ad cognitionem referunt fatalis causarum connexionis. Neque enim potuisse Apollinem laium ab ædipo filio obtruncandum, & matrem Iocastam uxorem ducendam esse præuidere, nisi prospexisset connexionem causarum necessaria contineri, ut Laius ædipum procrearet primū, deinde seruo exponendum daret, tum hic alteri pastori, & sic regi corinthiorum polybo traditus apud ipsum ignoratis parentibus ad multam ætatem educaretur, & cætera quæ poetæ tradiderunt, nota est enim fabula quam Sophocles in ædipo tyranno accuratius exequitur, ut rediens ille ab oraculo Pythio ignotum patrem exasperatus in via conficeret, & postremo Thebis iocastam duceret.

Responsio
Alex. Aph.
ad deorum præcognitionem

Sed hac difficultate, quæ maxime omnium quibusdam videtur inexplicabilis, se Alexander Aphrodisieus superstitiose minime patitur implicari, sed negans talem deorum præcognitionem inextricabilem nodum abscindit magis, quam dissoluat, ut Macedo ille Gordianum. Nam si hoc inquit rerum natura patiatur,

SECUNDVS

& fieri posse permittat, utique futura a diis potissimum præcognosci dictu fas est, & maxime rationi consentaneum. Sin autem huiusmodi præcognitio, ut impossibilis a natura renuitur, profecto ne diis quidem futura præscire datum esse putare conuenit. Nam quæ sua natura fieri nequeunt, ea nihilo secius apud deos suam naturam retinere, cum diameter lateri fieri commensurabilis, ne a diis quidem immortalibus possit, nec ut bis duo sint quinque, aut præteritorum quidquam non sit elapsum. Sed ne velle quidem deos, quæ natura fieri nequeunt efficere. Itaque res, quarum est ea natura, ut fieri perinde, atque non fieri possint, deos omnino futuras, aut vicissim non futuras præscire non posse. quoniam talis facultas huiusmodi præcognitione tolleretur, quare qui velit inquit eam potestatem retinere, is deorum certam præcognitionem negabit, quod ipsum aduersariorum sermone confirmat, qui deos idcirco futura prospicere dicunt, quod ita sint futura necessario, non præcognituros, si res se se aliter haberet. ut appareat diis eandem imbecillitatem ipsorum sententia conferri, si facere impossibilia non posse, debet imbecillitas, ac impotentia nuncupari, per hanc enim

LIBER

p̄dictionem nihilo maiorem vim numinibus,
 attribuunt, sed hoc præsumpto, talem rerum
 naturam inducunt, neq; sensibus consentanea
 dicentes, neq; vsui rerum cōsentientia. Siqui-
 dem eadem via liceret, multa impossibilia fieri
 posse concludere, vt si quis ad hunc modum
 colligeret. Absurdum est dictu deos ignorare,
 quod mēsuras, exēpli gratia quot vlnas pateat
 infinitum, infinitum igitur certis, atq; definitis
 vlnis absoluitur, diis aliter ignoraturis, quot
 vlnis illud mensuretur, sed quoniam futura p̄-
 cognoscere datur, & talia qualia sint præcogno-
 scere, dubium esse non debet, quin contingen-
 tia qui præcognoscit, hic ea vt contingentia p̄-
 cognoscat. Neq; enim præcognitio facit vt cō-
 tingens necessario sit euenturum, quod ipsum
 licet ex diuinis prædictionibus intelligere. Nā
 qui ita prædicunt, vt simul consulant, & ex-
 hortentur, ad electionē actionemq; rerū oppor-
 tunarū, ii profecto res nō quasi futuras necessa-
 rio prædicunt. Ad summam inquit si diis isti
 cuncta possibilia esse dicant, sintq; etiā impossi-
 bilia, diis possibilia, nunquam tamen demon-
 strabitur, propter futurorum præcognitionē,
 vt quæcunq; fiunt necessitate efficiantur, sin-
 aut impossibilia diis quoq; talia esse cōsenserint,

SECUNDVS

primum eorum partes sunt, huiusmodi præcognitionem haberi posse docere, deinde composites deos illius esse demonstrare. quoniam neque manifestum est, neque rerum vsui consentaneum, deos ad hunc modum res futuras præuidere. Neque enim se diuinationem tollere, neque futura a diis præcognosci inficiari, sed ita præcognosci contendere, atque hominibus per vaticinia prædici, ut sese habet rerum ipsa natura, ne mortales ea commoditate fraudentur, quæ maxima ex diuinatione contingit, ut aliqua incommoda caueamus, inquam nisi deus consulisset incidissemus. Quam Alexandri sententiam tamen si pias christianorum aures, hoc ipso statim offendere posse intelligerem, quod certam deo rerum futurarum præcognitionem abrogare videatur, idcirco tamen silentio non putavi hoc in loco prætereundam, ut ingeniosus lector est atque etiam consideret, num hæc a nostrorum theologorum decretis non longe, si æquæ interpretentur, abhorreat, qui deo tradunt futura qualia ipsa sunt præcognosci. Hoc est, contingenter futura, si contingentia sint. si ex necessitate necessario. Cæterum de veri dei præcognitione, cum priuatim Martinum refellemus accuratius disputabimus.

qualia erāt
deorū rñsa.

Nunc ad Apollinis & cæterorum demonum, qui falso dii esse putabantur, vaticinia, quibus mentes mortalium eludebant, id quod verissimum est respondeamus. ignorasse illos res futuras, & vt vera quædam, sic multa falsa prædixisse, sed partim ipsorum dolis, partim hominum leuitate, factum esse ne illorum mendacia contrariis rerum euentis apertissime deprehenderentur. Illi enim responsis flexiloquis, ambiguis obscuris oracula reddebant, homines vero quidquid euenisset, sic interpretabantur, vt ipsum oraculo prædictum esse videretur. At non nulla vere, atque adeo multa Pythius Apollo, q̄ rei certissimus euentus cōfirmaret prædicebat, nisi libeat mendacii oēs propemodum veterum historiarū scriptores condēnare. Certe multa, sed quæ tunc casu euenirēt, tū ordine naturali quidem, minime tñ necessario. Demones enim qđ causæ cœlestes ipsaq; natura vel efficiant, vel moliantur, multo exactius, q̄ sapientissimus quisque mortalium cognoscunt. Cum igitur constet naturæ conatus magna ex parte procedere, quod signa naturalia portēdere intelligerent, id fore prædicebant. Sed (quod est nostræ sententiæ sane magnum argumentum) non ignari cœpta naturæ nonnunq̄

SECUNDVS

causis externis, atq; casibus impediri, præsertim vbi locus sit humanæ voluntati, omnibus responsis noctem, q̄ maxime poterant offundentes, latebram obscuritatis adhibebant. Eadem fere cadunt in chaldeorum prædictiones. Neq; enim dubium est, quin mathematici nõ dico casu, q̄q̄ id sæpius efficiatur, sed ex arte q̄ plurimorū & hominum & annorū obseruatione confecta est, quid natura moliatur cognoscen-tes, vera prædicant, sed plerūq; falsa, nõ solū ob artis ignorantiam, qua ipsi cęcutiunt, aut eiusdem imperfectionem, quam isti causantur, verum quia non semper nature molimina, neque pariter vbiq; procedunt. Vnde fit, vt sæpe cū pluuiam fore certissimis signis portendētibus, ex arte sua prædixerint, tamen pro ratione materiæ, hoc est vaporum exhalantium, qui solēt in aquam concrecere, hic abunde pluat, vbi copiosi sunt & idonei, illic materia parce suppetente guttæ cadant rariores. Alio in loco vbi hæc penitus defecerit, ne nubila quidem appareant, quod profecto mathematicis non deberet esse fraudi, qui pluuiã non quasi necessario in illo tractu futurã esse prædixerit, sed ita demū, nisi causis cœlestibus obstiterint impedimenta, quominus quod petūt assequantur. Porro ut

De astrologorū rñsis.

in huiusmodi rebus materia & alię quędam ex
 ternę causę nature fatiq; conatibus interdum
 obsistunt, sic in rebus agendis hominis vaga et
 libera voluntas pronitati naturali, quam solā
 mathematicus ex motibus astrorum potest p̄
 dicere. Hanc enim si quis natus parum fœlici
 bus astris, velit euincere, potest rebus opposi
 tis assuescendo in tantum superare, vt in oppo
 situm confirmatū habitum, hoc est alteram na
 turam illi, qua fuit in lucem editus contrariā
 nanciscatur.

Nam quemadmodū alleatori, vt ^{uinus} dicimus pla
 to dicebat, optimus quisq; iactus exoptandus
 est, sed quidquid ceciderit, eo q̄ commodissi
 me fieri possit vtendum, quorum alterum, hoc
 est fœliciter iacere, non est in lusore positum,
 alterum est in ipsius industria, vt dexter iactus
 aptissime ad vincendum accōmodetur, sinister
 vt q̄ minime possit officere, sic expetendū cuiq;
 homini est, vt optimam habitudinem a na
 tura sortiatur, quod est supra ipsius facultatē,
 vt autem rectā confirmet ac augeat, vel prauā
 vicissim emendet, & corrigat, non est votis
 aliunde petendum, sed a prudentia cuiq; sua
 modo velit per consuetudinem & studium sup
 peditabit, quod Socrati & Stilponi accidisse
 supra

SECUNDVS

supra memorauimus. Quos si Martinus Lutherus fuisset imitatus, profecto nunquam eo malorum processisset, neque se tot tantisque flagitiis sibi, & Germaniæ perniciosissimis obligasset. Nunc cum pronitati naturali, quæ pessima huic monstro nascenti contigerat, non modo non restiterit, sed etiam sacrilego, & deprauato animo per summum studium indulserit, quali sua ruina multos homines inuoluerit, difficile est sine magno dolore meminisse. Natus est enim Martinus (vt ab hominibus fide dignis accepimus) astris tam incommodis & importunis, vt ex ipsius genitura natalitiisque sideribus, si quid veri ratio habet mathematicorum, facile appareat, ipsum ad talia scelera patranda maxime fore prepensum, & accommodatum. Habuit enim Horoscopum capricornum, qui nisi aliorum astrorum benigniore aspectu temperetur, falsa religione solet nascentium animos imbuere, & homines facit simulatores, mendaces, inconstantes, loquaces, infidos, libidinosos. Oppositio Martis & Mercurii vanitatem rursus, & medacitatem Martini confirmat, quattuor planetæ in nona cœli regione magnas eum turbas falsæ specie religionis concitaturum esse portendebant, quam vitiosissimam procliuitatem ratione

Genitura
Lutheri.

corrigere, usque adeo nunquam tentauit, ut omni studio & opera alere, & augere contenderit, & cunctis animi viribus fouere perseveret. Sed redeamus ad Chrysippum & fati patronos stoicos, & eorum pertinaciam, quia cepimus, propriis suisque dictis refellamus. Nam licet res in fabulis, quas illi sequuntur more veterum agantur, ratio tamen nihilo minus valebit in martiananos. Illi enim cum multi sint in laudanda diuinatione, quam se solis auctoribus stare profitentur, & hanc in fidem adducant fatalis necessitatis, non solum a vero longissime abhorrent, sed prodigia quaedam, & prorsus aliena de diis comminiscuntur. Rogati enim cur si necessitate fatali res omnes eueniunt, responsa deorum sciscitantibus oracula in consilii exhortationisque morem reddantur, quasi accepto responso, quaedam homines & cauere valeant, & efficere, ut responsum, quod in testimonium adduci solet laio Pythium consulenti redditum declarat. Cui Apollo ne committas inquit, ut filium quempiam progeneres, si procreaueris obtruncaberis ab ipso, & tota domus tua cruetabitur, ad hunc igitur modum interrogati respondent, idcirco deum sic respondisse laio, ut que fato futura erant adimplerentur. Nam quae de laio atque oedipo commemorantur,

SECUNDVS

non fuisse euentura, nisi Apollo eo modo respō
disset. Neq. n. laius filium quem ebrius genuē
rat exposuisset, nec ille a pastore traditus Poly
bo Corinthio adulta etate patrem cui ignoto
ignotus obuiauit interemisset, neq. parētes do
mi educatus ignorasset, vt ppter ignoratiōē
alterum in via occideret, alteram vxorem duce
ret, vt hęc igitur adimplerentur, totaq. fatalis
fabula perageretur, deū tradunt per huiusmo
di responsum speciem laio p̄buisse, quasi quę
portenderētur effugere, atq. euitare posset. Ita
procreatum per ebrietatem filium exposuisse,
dum putat se venientibus malis adhuc modū
occurrere, quę quidem expositio ædipi, caput
fuit, & fons vnde scelera omnia, omnes impie
tates, & incestus tragici manarunt. Quę qui ad
hunc modum edisserunt, quo pacto diuinatio
nem eiusq. commoditates, ac deorum in ho
mines pietatem tueantur, ipsi viderint, mihi
certe tali sententia cuncta hęc euerti, atq. cor
ruere videntur. Nam diuinatio quid esse aliud
intelligitur q̄ futurorum prænunciatio? At
isti non p̄monitorem Apollinem, sed eorum
quę p̄dicat, causam & auctorem faciunt.
Nam quę non aliter futura erant, quam

si deus eo modo respondisset, immo quæ ut p-
 ficerentur deus ita respondit, ea profecto a
 deo non prænuntiata prædictaq; fuisse, sed cõ-
 fecta ab eodem peractaq; fateri conuenit. Qd
 si deos cæteris vatibus aliquo præstare par est,
 ut certe est, in eo profecto præstant vel in primis,
 q; mortalibus ut fiant et votorum compotes
 opitulentur, non quod eos in erumnas & cala-
 mitates inducant. Cum istorum interim sermo
 ne tantum absit, ut pythius laio fuerit opitula-
 tus, ut omne studium omnemq; conatum eo
 contulerit, ut nullum esset scelus, nulla tanta
 impietas, qua ipse ipsiusq; domus non pollue-
 retur. Quæ si vera sint, haud equidẽ video, quõ
 sententia Epicuri, qui deorum tollit prouiden-
 tiam, non plus habeat pietatis, aut cur omnis
 temeritas tali prouidentie nõ lõge debeat ante
 ferri. Sed istos iam cum suis figmentis omnis-
 sos faciamus, quorum studio vicẽdi eo pcessit
 pertinacia, ut siquam aliam fabulam nacti fue-
 rint ex tragicis portentis poetarum, nihil sint
 recusaturi, quominus & fidẽ adhibeant, & inde
 fatalem necessitatem confirmare conentur. Nõ
 vel si medea narretur alienis filiis consuluisse,
 suos ppter pellicatũ obtruncasse. aut thyestes
 quidam pro cibo filiorum carnibus vsus, tam

SECUNDVS

lautas epulas, fratre Atreo ministrante. Quos æquius erat, & philosophi grauitate dignius, hæc fabularum argumenta vt commentitia ppter incommoditates, quæ consequuntur refellere, q̄ propter argumenta tot difficultatibus atq; incommodis implicari, quo fit magis istorum peruersitas insignis, qui non modo absurdissimis quibusq; fidem habent, sed causas etiam, cur ratione fiant reddere conantur. Sed de his hæctenus satis est enim sententiæ absurditatem, in q̄stione quaq; demonstrare.

Restat vt aliud argumentum, quod isti ad tollendam liberam hominis facultatem excogitarunt, quã vim habeat explicemus, & quam nihil procedat exponamus. Nam si ea inquit in nobis sunt, quorum perinde opposita efficere positum est in nostra potestate, & hæc sunt laudationum, vituperationũq; materia, in quæ homines adhortari solemus, & a quibus deterrere, deniq; p quibus mortales tum suppliciis, tum vicissim honoribus afficiunt, nimirum neq; prudentia valere, neq; ceteris virtutibus præditos esse, situm erit in hominũ potestate, quoniã qui virtutem habet, non valet idem simul oppositum vitium excipere, non magis q̄ virtutem contrariam admittere, qui iam vitio aliquo teneatur,

nec qui vitiosus est, huic iam licet non esse vitioso. Atqui absurdum dictu est, neque virtutes neque vitia esse in nostra potestate, ac proinde nec in ipsis laudationes, & vituperationes versari. Non igitur liberum arbitrium eiusmodi esse, ut vulgo homines opinantur, sed virtutes & vitia aliter esse in hominum potestate, scilicet quia quamvis effugi vel declinari nequeant, per ipsos tamen obeunt. Quod argumentum refellere atque eius imbecillitatem aperire in promptu est paruique negotii, si habitus huiusmodi, quomodo sint in nostra potestate explicuerimus. Habitus, n. non ob id dicuntur esse in nobis, postquam fuerint ingenerati, quia & non habere que sit in nostra potestate. Sed quoniam antequam ingenerentur virtutum aut vitiorum habitus, optio nostra est: hunc an oppositum habitum induamur. que ratio perinde valet in artibus & disciplinis, quibus cum fuerint artifices instructi, non est iam in ipsorum potestate earum habitibus non esse preeditos, ante tamen quod edocerentur haberent ipsos, an non haberent, integrum eis erat, atque permissum, ut intelligatur, longe dissimilem in futuris, atque in presentibus & preteritis esse rationem. Nam que sunt, queque fuerunt, hec non esse vel non fuisse minime licet, quod ve-

Quo habitus sint in nostra potestate.

SECUNDVS

ro futurum est non esse idem potest. Quoniam igitur ante virtutem obtinendam verum fuit dictu posse hunc, qui obtinuit, non obtinere, idcirco uirtutem obtinere in potestate ipsius esse dicitur, quod si prudenti uirtus, qua censetur, in ipso protinus ortu natura contigisset, neque eius opera fuisset diligentiaque parta, nimirum prudentem esse, non esset positum in prudentis potestate, non magis quam bipedem esse, rationis uel participem, nec ullam laudem, quod talis esset mereretur. Sed homines fortasse in admirationem sui conuerteret, quod a natura fuisset tam praestanti munere donatus. Eos enim laudibus prosequi consueuimus, qui cum essent tenui valetudine & imbecilli natura, ut valentes ac firmi essent cura & exercitatione fuerunt consecuti, studium uidelicet, ac prouidentiam commendantes. Nam si quos nullo suo labore, ac sollicitudine, sed sponte naturae firma & robusta valetudine conspexerimus, foelices eos & fortunatos appellamus, quod sponte his citraque laborem suppetat, quod alii boni consulunt, si per magnos labores, atque curas consequantur. Hoc enim tantum abest, ut materia sit legitime laudis, ut sepe ad imminuendam gloriam usurpet, si quo excellere quisquam existimatur.

omniq. III
Quod natura contingit, non est materialaudis.

hoc ei beneficio naturæ contigisse, nō curā industriaq; ipsius comparatum fuisse dici possit, quemamodum carmē illud homericum docet, quo agamemnon achillis insolentiam superbiamque cohercet,

Ili. primo

Εἰ μάλ' αὖ καὶ τέρους ἐστὶ θεὸς πού σοι τὸ γ' ἔδωκε

quod est latine.

Robore si præstas, dedit indulgētia diuum.

Quod perinde, ac multo etiam magis in virtutibus, si cui natura contigissent eueniret. Ut deos immortales non laudamus propter paritas virtutes, quæ in eis nullæ sunt, sed propter infinitas & coæuas, ipsorumq; præstantem naturam, admiratione prosequimur, quod cum nequeat hominibus suppeterere, ne postulandum quidē est a natura. Natura enim possibile atq; impossibile phi metiūtur. At cū virtus propriæ cuiusq; naturæ perfectio sit, nec fieri possit, ut quod imperfectum est, ad perfectionem peruenit, ne fieri quidem valet, ut homines qui (ut cætera) nascētes imperfecti sunt, cum virtutibus procreentur. Neque tamen inficias eo, naturam hominibus ad virtutem obtinendam opitulari, quibus constat quædam velut semina virtutum cum mente ipsarum capaci naturæ beneficio suppeditari, q̄ si studiose curent, & accuratius

Natura est
mēsurā pos-
sibilis & im-
possibilis.

SECUNDVS

& accuratius excolantur, more frugum adolescunt, & fructum huberrimū ferunt, eadem neglecta iacent, interdum ēt funditus extirpātur. Quę vis cęteris animantibus negata facit, vt homo licet corporis viribus a plerisq; animalibus superetur, natura tamē pręstātor cęteris omnibus habeatur. Nam si homines cum virtutibus nascerentur, aut virtutum illa semina crescentibus hominibus, & ad perfectionē tendentibus vltro augescerent, suaq; sponte prouenirent, vt ingrediendi robur, vt dentes, vt barba, & cętera, quę nulla nostra cura, suo tēpore per naturam contingunt, profecto virtutes nō magis in nobis essent, q̄ singula quę modo memorauī. Ita prudentia, fortitudine, cęterisq; id genus virtutibus mortales omnes omnino, vel certe magna ex parte pręditi essent. nec laudibus vituperiis, pręceptis, adhortationibus locus relinqueretur, nec superesset aliud, q̄ vt virtutum diuinitatē admiraremur, & has sortitos foelices esse diceremus. Sed quia res lōge aliter habet, neq; mortales cuncti, vel magna ex parte (quod signū esse solet rerum per naturam suppetētium) virtutibus instructos esse cernimus, sed boni consulimus, si vnū alisquem nacti simus, qui pręsidium a meditatiōe

L

disciplinæ petens, dum ferret deficienti nature
 suppetias, id cōsecutus fuerit, vt quātū belluis
 hoies atecellāt, possit eē documto, satis itelligit
 virtutes cōparare, sitū esse in nostra potestate,
 nec immerito laudari bonos, aut vitiosos iniu-
 ste vitupari, nec exhortatiōes eē supuacaneas,
 aut nequidq̄ leges adhiberi, quas ad recte bea-
 teq; viuēdū duces habeamus. Neq; vero virtu-
 tes & vitia ob id tantū sunt in nostra potestate,
 qđ anteq̄ nobis ingenerarent, hoc ipm erat op-
 tiōis studiūq; nri, verū etiā quia hmōi habitibus
 ingeneratis, supest et nū facultas in nobis eosdē
 abiiciēdi, & in oppositos p̄ oppositā cōsuetudi-
 nē cōmutādi. Quāuis .n. q̄ fortis est, is timidus
 simul eē nō possit, pōt tamē fortitudinē, quā si
 bi subeūdis piculis assuescēdo pepererat, cōsue-
 tudine rerū oppositarū amittere. Eadē ratio libe-
 ralitatis & auaritię, cęterarūq; virtutū, & vitio-
 rū, quę mores attingūt reperiet. Nā quod natu-
 ra cui piā adest, id nulla cura, nulla cōsuetudie i-
 diuersum agas, vt saxū quod naturali atq; insis-
 ta grauitate defertur, nemo q̄ libet sepe in subli-
 me iaciendo sic afficiat, vt assuetū aliquādo ipse
 sua spē superiora capestat, cū interim mores
 hoim alii, & alii p̄ discrimine cōsuetudinis effiz-
 ciātur. Ad hęc in rebus naturalibus primū habi-

TERTIVS

tus a natura mutuamur, deinde officiis p̄ ipsos muneribusq; fungimur, vt videndi habitū non nobis ipsi peperimus, sed cū nobis spōte nature suppetat, vidēdi fungimur officio. In iis aūc que nō natura pueniūt, ex opibus, & actiōibus habitus nobis cōparamus, neq; n. secus artifex q̄s efficitur, q̄ si artis mūera sepe ad p̄scriptū docētis obierit. cū igitur virtutes p̄ curā nobis ac meditationē contingāt, sepe. n. a voluptatibus tēperādo tēperantes efficimur, vt fortes, pericula identidem subeūtes, dubitari nō pōt, qm̄ virtutes nobis studio curaq; nostra, non sponte nature cōtingāt.

Age vero q̄ virtutes vitiaq; mortaliū referūt ad fatalē necessitatē, nec libertati nostrę pmittūt, virtutū ne via, an vitiorū ingredi malimus, quō ii, si sibi cōstare velint, hominē p̄pter quē ceterę animātes gignunt, & ad cuius salutē cōseruatiōnemq; ptinet, ab eo queāt vendicare, ne omniū animalium pessimus fuerit a natura p̄ductus? Qm̄ excepta virtute istorū sententia nihil est in bonis, in malis nihil, si vitiū excludas. At cū in ceterorū animātiū nullū neq; virtus cadat neq; vitium, homines pleriq; omnes mali sunt, atq; adeo post hominū memoriā vnus aut alter bonus fuisse ab istis commemoratur, vt admiran

Homo pessimus esset animalium p̄ stoicos.

LIBER

dum quoddam ac inusitatum animal, ipsaque phœnixerarius. Quod si peccata cuncta paria sunt, nec malus alter altero peior est, ut istorum dogmate constituitur, & qui non sunt sapientes, omnes pariter insaniunt, qui fieri potest, ut homo non sit miserrimus animantium, cui vitium est insitum, & insania hereditaria. Sed quia veterum philosophorum fundamenta nec alte, nec constanter iacta esse, satis (ut quidem videmur) ostendimus ac ipsorum rationes refutauimus, quæ sequuntur in tertio libro differemus.

TERTIVS

Io. Genesii Sepuluedę ad I o. Toleta
num Episcopum Cordubensem
De fato & libero arbitrio,
Liber Tertius.

N Libro superiore p̄sul Il
lustrissime ad argumēta stoi
corū q̄ se fati necessitatis p̄ti
nacissimos patronos exhi
buerūt respōdimus, ip̄orūq̄
decreta mutua pugna cōci
dere, aperte (nisi nos opi
nio fallit) exposuimus. Deinceps incommo
da persequemur, quę communiter omnes con
sequuntur, qui fatalem necessitatem tueri qua
cūq̄ ratione conātur, siue fatum appellent cō
nexarum cōfertarūq̄ causarū ordinem, vt stoi
cis placet, siue dei volūtate aut p̄cognitionē
quęadmodum Lutherus dicere videtur. Illud
n. querere ommitto (q̄q̄ id bonorū omniū, atq̄
prudētium vel plurimi debet interesse) Siquis
vtrāq̄ partem ex equo dubiam, atq̄ incertam
esse statuatur, nec esse magis exploratum, multa
in arbitratu hominis esse posita, vt ipsi cense
mus, & rerum natura testatur, q̄ omnia fatali
necessitate fieri, vtri opinioni assentiri suffra

LIBER

gariq; tutius honestius, cōmodiusq; debeat existimari, cōstat. n. ad religionē moderandā, ad cætus hominū conseruādos, & resp. administrandas, ac (vt semel dicam) ad omnia officia, oēsq; virtutes colendas longe tutiorē esse sententiā, multoq; opportuniorē, quę pleraq; hominibus ac ipsorū arbitrato pmittit, Nā si cūcta necessitate fieri hoibus fuerit psuasum, cuius animus vel ad deū colendū, vel ad hoies virtute demerēdos, & officiū suū reip. p̄standum erectus esse poterit: aut cuius conatus ad res p̄claras gerēdas nō frigebunt, ac debilitabuntur: reputantis, nihilo secius quiescēte se, q̄ cunctis viribus, & opibus adnitente, rem p̄fati necessitate processurā, vt facile appareat, si neutra sentētia altera esset exploratior, indignū eē tamē eorum grauitate, qui se magistros morū esse profitentur, sententiā de necessitate tueri, & alios in eam inducere conari, quę plenapiculi est, peccādiq; affert auctoritatē, & i omniū virtutū, ac totius hūanę vitę p̄niciē cū maximis incōmodis: quę iā explicabimus spectat. Quorum Illud est absurdissimū & p̄culdubio falsum, sed necessitati fatali maxime consentaneum, homines frustra de rebus agendis cōsultare. Nam si cōsilia frustra nobis ineuntur, nimirum superuacanea est ipsa cōsultandi facul

Superuacanea esset cōsultatio.

TERTIVS

tas, qua homines natura pręditos effecit, qđ
verum nō esse, quis pōt dubitare? cū vt deū,
sic naturam ex rebus sibi ppositis, quasq; per
tit ex pfecto, frustra nullā efficere & superuaca
neā, cōsensus sit philosophorū, theologorūq;
cōis, simulq; cōstet, tali facultate hominē a deo
ipsaq; natura nō fortuitu, vel ex accidēti, sed
ex proposito donatū & instructum esse. Cūctis
aūt rebus necessario euenientibus supuacaneā
esse consultationē, perspicuū fuerit, deliberādi
vsus, quis demū sit cōsiderantibus, constat. n.
inter oēs mortales, hoc hoī pręcipui pręter cę
teras animantes a deo & natura esse tributū, ne
rerū visa temere bestiarū more cōsectet, sed ra
tiōe pditus sit, qua visa, hoc est rerū species ob
latas diiudicet, atq; discernat, vt facto iudicio,
si res qualē speciē prębuerit, tales esse cōprobē
tur, visis si bona sint assentiat, & sic ad obeūda
munera pcedat, sin aliter, cęteris reiectis, eli
gat, sequaturq; qđ oīum maxime visū fuerit
experendū. Sæpe nāq; & plurimis in rebus cō
silia cōmutamus, rōne priorē opinionē redar
guēte, & q̄ incōsulto fecissemus, hæc efficere p
pter cōsultationē omittimus? qđ ita? nēpe quia
nos ipi deliberatiōis, ac electiōis, in qbus rebus
cōsultatio versatur, domini sumus. Cur. n. neq;
de sempiternis cōsultamus, neque de iis q̄ sunt

Quibus in
rebus verus
satur cōsul
tatio.

haud dubie necessaria? nisi quia talem consul-
tationem superuacaneam nobis & inutilē esse
natura demonstrat? Sed neq; de rebus agen-
dis, quę non sunt in nostra potestate, consiliū
capimus, deliberationem eiusmodi nullum no-
bis fructum allaturam esse intelligentes. Qui
n. de re aliqua consilium capit, is vtrum agen-
da sibi ea sit, an secus cōsultat, & simili modo
siquis ad propositū bonū, & quasi finem perti-
nentia conquirat. Qui si forte, in rem incide-
rit, quā vel fieri omnino, vel a se fieri nō posse
cognoscat, ab ea ptinus desistit, sed alia inqui-
rit, haētenuşq; consultare perseuerat, donec id
inuenerit, quod efficere positū sit in ipsius po-
testate. hoc. n. simulatq; nactus fuerit, finē fa-
cit consultandi, velut inquisitionem ad initiū
rei gerendę deduxerit, & rem propositam, atq;
deliberatam exorditur. Sic autē inquirit, qua-
si e doctus a natura sit, eē in ipsius arbitrio, hęc
an opposita persequatur. Quę causa facit, vt
prudētes amicos adhibeamus, ne opinionis er-
rore labamur, & post factum male initi con-
siliū pœnitentia subeat, quę & ipsa magno argu-
mento est, fuisse nobis facultatem oppositum
atq; fecimus efficiendī. Ad summam ne de iis
quidem consiliū capimus, quę a nobis aguntur?

TERTIVS

si præterita sint, quoniã inutilis esset huiusmodi deliberatio, sed in hoc genere de iis dũtaxat, quę futura sunt consultamus. Sperantes videlicet ad electionem, & actionem ipsorũ, fructũ nobis quempiã huiusmodi consultationẽ allaturam. Nam si de iis rebus consiliũ capere omitterimus, ex quorum deliberatione, nullũ cõmodum præter, ipsam cõsultationẽ capimus, dubium esse non debet, quin de quibus cõsultamus, ex iis aliquid præterea nobis emolumẽtũ pariamus. Quod quid aliud esse censemus, q̃ vt pro ea facultate, quam nobis deus, & natura tribuit, quidquid velimus in huiusmodi rebus eligendi, ea consecemur, quę ratio nobis cõmodiora esse demonstrarit, et res ipas, veritatẽq; falsis rerum visis præferamus. Quod citra consultationẽ non cõtingit. At si quęcũq; agimus, hæc ne agamus, non est in nostra potestate, sed agimus omnia ad superioris causę præscriptũ, qua necessitate ignis calore afficit, lapis descēdit, si fuerit e sublimi demissus, globus per decliue volutatur, quę tandem est utilitas, quod emolumentum, cur tam sollicitè de rebus agendis consultemus? Si quod inconsulto egissemus, hoc inuito consilio agamus est necesse, ac præter deliberandi sollicitudiniẽ nullũ

M

est operę pretiũ consultãdi. Superuacanea est igitur, & prorsus inutilis cõsultatio, ex quo cũ fiat, (quemadmodũ diximus) vt frustra deus ipsaq; natura: vim tribuerit hominibus consultandi, quod dictu nefas est, & magnũ in vtraq; philosophia peccatum, furor est, profecto furor, non solum impietas, facultatem oppositorum hominibus in rebus agendis abrogare, & necessitatem rebus omnibus inducere. Quid dictu absurdius esse potest, q̃ a deo naturaq; mortales cunctos eludi studio inani, ac inutili opera consultandi?

Oēs leges
essent inuti-
les:

Sequitur præterea ex hoc admirando decreto, id quod omnẽ societate hominũ p̃uertit, oẽm ciuitate labefactat, leges tum diuinas, tum humanas esse prorsus inutiles, nedum minime necessarias. Qm̃ si res oēs ad præscriptũ cause superioris, quã isti fatũ appellãt, necessario fiũt, nec hominis appetitus siue voluntas niti p̃t in oppositũ, non magis q̃ lapis demissus se ad ascensu continere, quid tandem cause fuerit, cur leges desideremus? aut quem fructũ possumus ex ipsis expectare? Nam quemadmodum lapidem, si deferri non debere dicas, nulla tamen lege, nulla de hortatione descensum eius cohibeas, naturam suam necessario consequentis,

TERTIVS

sic conditores ciuitatum nihil omnino pferendis legibus profecerint, si homines in sui quęq; fati oppositū inducere aut ab ipso reuocare tētauerint. Nulla est igitur legum, ac institutorū utilitas, cum leges agenda præcipiant, rursusq; vetent non agenda, & nos sepe in diuersum fatali necessitate reuocemur, aut trahamur eodem, nihilo secius effecturi, si nihil lege cauere/ tur. Sublata porro legum utilitate, leges stare qui possunt, his autem sublatis, perit nimirum omne officiū, nec debet quidpiam vel dici vel haberi peccatum, vt neq; laudibus præmiisq;, neq; vituperiis, ac pēnis locus vllus relinqua/ tur. Nam qui probari potest, vt si quis ignorātia, aut vi aliqua coactus deliquerit, hūc venia dignū esse dicamus, eos negemus, qui scienter quidē peccauerint, causis tamē se cogentibus obsistere non potuerint, cum sic nati, & ab ipsa natura affecti sint, vt non magis queant, quæ agunt non efficere, q̄ saxum ex alto demissum per se in descensu consistere. Quos si quis eo nomine reos faciat, haud equi/ dem video, cur asino exprobrare non indu/ cant animum, q̄ non sit elephāntus, aut porco q̄ animam, quæ illi propter inertiam pro sale data esse dicitur, potiozem non

Nemo ius
ste plecte/
retur.

LIBER

fuerit sortitus, obiicere. Quis aut Dionysius aut Phalaris huc furoris, ac immanitatis processit, ut propter huiusmodi facta iniquitiam animaduerneret? Longe igitur aliter sese res habet. Et cum alii plectantur iuste, quidam in iuria puniuntur, in eos modo iuste putant mortales omnes animaduerti, qui consulto nulla cogente necessitate, sed suo scelere atque nequitia sese criminibus obstrinxere. Quibus a deo naturaque optioe data, factaque copia, vtra via malent, virtutis, an vitiorum ingrediendi, comoda & voluptates officio, atque honesto pretulerunt, ceteris, qui e recta via propter alias causas deflexere, facile veniam per leges, & homines impetrantibus. At isti morum pergraues magistri, & preclarus religionis auctor Lutherus, quid aliud egregio suo dogmate, quam peccatorum omnium & occasionem prebent, & latebram? Quo in loco eos philosophos adminor, quorum sunt nec turpes, nec improbandi mores, sed qui virtutis studio ac honestatis amore ducuntur, quod non videant, tali suo decreto flagitiosis, & sceleratis hominibus magnam scelerum excusationem suppeditari. Qui profecto sibi veniam nihilo minus deberi possunt magistros convincere, quam iis, qui nolentes & inuiti in re qua

TERTIVS

piam delinquere. Nam si suã causam, hmõĩ ne-
cessitatẽ allegantes, ne ipsis quidẽ præceptori-
bus assertoribusq; fati probare valẽt, dubiũ eẽ
non põt, quin & ipsis & ceteris oĩbus mortali-
bus insitum sit, ac psuasum, nobis esse rerum
agendarum, & secus, liberum arbitrium a deo
ipsaq; natura tributũ, quos tamẽ minus mira-
remur, si saltem ipsorũ vita, factaq; cũ dictis &
præceptis aliqua ex parte cõsentirent. Nam q
persuasum habeãt, hoĩbus diuersa q̃ agunt, age-
re per fatũ non licere, his cõsentaneũ erat nemi-
nẽ accusare, laudare neminẽ, nemini cõsulere,
ad summã nullũ officium obire, quod indiciũ
sit liberẽ in rebus agendis facultatis. Nunc cũ
ceteros ad quedã peragenda non modo præ-
ceptis, sed etiã obiurgationibus adhortentur,
nõne taciti cõfitentur, posse illos, nisi admoni-
ti fuerint opposita, atq; ipsis p̃cipiunt efficere?
Quin & libros cõscribunt ad animos adolescẽ-
tum institutis, atq; doctrina informandos, qd̃
opus nõ a fati necessitate, sed ab humanitate &
benevolentia profectũ esse intelligi volẽtes, sic
gloriã pro mercede laboris petunt, quasi dum
scriberent officiũ lubentes, & liberi secuti sint,
non coacti fatalẽ necessitatẽ. Nam Martino
Luthero nihil sane est, quod hãc imprudentiã,

Factis suis
redarguun-
tur stoici.

Cōstantior
in crimine
Lutherus.

aut inconstantiam obiiciamus, qui hoc ipsum agit, hoc elaborat, vt homines a religione, a virtute in omnem impietatem, scelusq; traducat, quo multorum in flagitiis societate, ipsius scelera minus turpitudinis habere videantur, nec per summum studium aliam viam cōmodiorē hac, nec magis compendiarium ex cogitare potuit, ad excusandum sacrilegia, & incestus, vel suos, vel eorum, quos habet satellites impietatis, & quos legitime solet fratres suos nuncupare. Vt. n. Paulus sui similes, hoc est viros sanctissimos, & qui pro christo, & euangelica veritate occumbentes, honestissimum pulcherrimumq; testimonium præbuerunt, & miraculis claruere, sic Martinus suos vt græce dicam *συνομοεταίς* compotores, collenones, sacrarum virginum construpatores, breuiter quos fraudum, incestus, sacrilegii, ac omnis sceleris socios habet, fratres suos, dum Paulū imitatur appellat, Quibus cū Paulinis hæc est præclara similitudo, quod illi continentia, castitate, humilitate, sanctimonia ceteros ad christi dei religionem adhortabantur, & auctores nō solum doctrina, sed etiam exemplo sui fuerunt, vt multi bona cuncta distraherent, & piis pauperibus impartirentur, postremo

Quos fra-
tres vocat
Lutherus.

TERTIVS

oppetita morte pro fide idem, quod vita testi-
ficati sunt, Lutherus autem cum suis fratri-
bus homines, libidine, incestu, superbia, sa-
crilegiis ad omnem impietatem inuitant, se-
que ad vrbes, oppida, fana, obsidendum, va-
standum, diripiendū duces, & antesignanos
præbēt. Neqs interim miracula a sicariis &
sacrilegis expectet, aut miret, qđ nemo ipsoꝝ
vel claudū equū, quod pulchre testat̃ testis lo-
cupletissimus Erasmus, sanare potuerit.
Sed redeo ad absurda incommoda, quæ tam
dura necessitas cogit homines, si fides errori
huic habeatur incurrere, quorum & illud esse
cōstat, quod hominum prudentia fatali tyran-
nide funditus excluditur, & peūt oēs fructus,
quos maximos ab ea nos capere putabamus.
Est. n. prudentia rerū hoībus agendarū fugen-
darūq; cognitio. Et hoc a sciētia differre dicit̃.
qđ sciētia est de rebus necessariis, & q̄ aliter ha-
bere nequeūt, prudentia de iis, q̄ aliter & aliter
effici, aut vicissim non effici possunt, q̄ si nulla
sunt, vt certe nō sunt, si cūcta necessitate fiant,
prudentia nimirum non potest non esse subla-
ta. Ad hæc si iniussu fati, hoc est præter eius
præscriptum, nihil neq; agere neq; omittere
possumus, quid obsecro talis cognitio potest

ni siqionl
inq vobul
uqlib sissu
sicc

**Prudentia
perit fatali
necessitate.**

habere vtilitatis. Ad summã (ne singula, perse-
 quar) qua ratione leges cū necessitate fati stare
 non posse docuimus, hac tollitur prudentia, &
 quidquid a prudentia proficiscitur, hoc est vir-
 tutes oēs pereunt, oīa officia, laudes, præmia,
 gloria & his opposita tollunt, religio itē & pie-
 tas, & quidquid cētus hominū conseruat, & so-
 let ciuitates, regna, resq; publicas in cultu dei,
 atq; officio continere.

Incipit in
 luthere pri-
 uatis dispu-
 tare.

Nunc ad te venio Luthere, hoc est ad nefarias
 tuas calūnias, & sophisticas ineptias, perditissi-
 māq; imprudētiā propalandū. Sed illud prius
 videamus (quod est morū ac ingenii tui clarissi-
 mum speculū) quid ad sacrarū litterarū testi-
 monia, cōmemorata, quæ tibi obiiciunt respō-
 deas, quō cū apertissime libertatē arbitrii con-
 stituāt, possint cū necessitate omniū rerū agen-
 darū coherere, quomodo non pugnantissime
 dissentire. hoc fac vt doceas, vt præter tuos ad-
 iuratos cui piā paulomodo doctiori, & corda-
 to persuadeas, iā manus dabimus. Iam te plus
 efficisse fatebimur, q̄ si non dico claudū equū
 sanasses quod te tuosq; negat, vt mō dicebā,
 Erasmus facere vnq̄ potuisse, sed mortuū ho-
 minē ad vitā post quatrīduū restituisset. Quo
 in loco Martine memēto causę nobis susceptę
 in quo

TERTIVS

in quo verset̄ status, ne mihi respōdeas, quasi hoc in pręsentia queratur (quod tamen obiter pstringere erit fortasse necessariũ) vtrum homo per liberum arbitrium absq; proprio dei gratia prestare possit officia, quibus dignum, aut congruum sit, vt pro pręmio sempiterna, beataq; vita tribuatur, aut saltem ad ea conari quod tu dum pernegas Erasmo, oẽm prorsus voluntatis humanę tollis facultatem, hæc. n. ciuilis quęstio esset, & quę sine discrimine totius religiõis inter pios, & catholicę fidei assertores posset agitari. Mihi autem est tecum Lutherus, i. cum hoie impio & sacrilego (quid. n. dicam hereticum & christianę religionis hostem) nõ pro fortunis (vt aiunt) & leuibus pręmiis certamẽ, sed pro aris & focis, pro summa religionis, deniq; pro cunctorum mortalium libertate, quos ab indignissima seruitute, quã generi humão imponere moliris asserere cõstitui, & ope diuina me asserturum esse confido. Respondebis igitur mihi, prout ratio causę nobis susceptę postulat, vt actionũ cunctorũ necessitatem, quam tuo de seruo arbitrio toto ferme libello inducere laboras tuearis. Et primũ ad illud quomodo deus reliquit hominẽ in manu consilii sui, hoc est in libera sua facultate, si

N

LIBER

Verborum
Lutheri re-
pugnancia.

nulla est hominis libera facultas, sed quidquid facit necessario facit. Per manū inquit consilii intelligitur nō liberū arbitriū, sed id quod habet Gene .i. & .ii. homo cōstitutus ē dominus rerum, vt libere illis dñaretur. Ibi. n. homo potuit in rebus suo arbitratu agere. Rogo te Lutheri intelligis quę dicis? aut tā cæcus es, ac furens, vt tuorū verborū non videas repugnantiā? qui simul negas arbitrii hoīs libertatem, simul affirmas, datum esse homini, vt libere rebus dñetur, & in ipsis agat arbitrio suo. Quid est. n. aliud rebus libere dominari, q̄ eisdem p suo arbitratu vti, nō vti, asciscere, demittere, & posse vtcūq; in quālibet partē vocare, & vicissim reuocare, quod ipse paulopost vel aptius confiteris, cū duo regna diuersa facis vnū quo fertur homo suo arbitrio, & consilio, alterū in quo non relinquitur in manu consilii sui, sed arbitrio, & consilio dei fertur. Quo priore regno quid magis potes cū rerum omniū agēdarum necessitate pugnare? At illa parua sunt dices, & in quibus non admodū versetur summa rerum. Parua quidē, sed eiusmodi, vt sint maximorū certissimū argumētū. Qua. n. ratiōe positum est in hoīs potestate, atq; optione, equo inuectus rus inuisat, an nō, hac vt paupī amico

TERTIVS

munuscula summittat, & laboranti opituletur,
an nō. At hoc officiū nisi adsit gratia, non pro-
ficiť ad vitam eternā. Neq; id ego nūc laboro,
quantū hoc valeat ad fœlicitatē, satis est ad su-
sceptā cām, vtrūq; esse in hoīs potestate, quod
tu hoc in loco cōcedis, dū homini datū esse di-
cis, vt in rebus suo agat arbitratu. Nā vt tibi
largiamur, ex se arbitriū sine gratia, pręterq; ad
peccandū, nullam habere facultatem, nō proti-
nus effeceris, vt ipsius nō sit oppositorū æqua
potestas. Si. n. quidquid efficitur sine gratia,
peccatum est, haud dubie multa peccata sunt
ex diametro inter sese opposita, vt in Iudęo
nunc vel Sarraceno suggerere, non suggerere
necessaria pauperi, temperare, non tempera-
re a libidine, est autem arbitrii æqua ad pec-
catum oē potestas, nam cur hoc magis, quam
illud vetetur efficere, cū vtrūq; malum sit? est
igitur arbitrio par facultas oppositorum, Sed
videamus, si placet, perpetuam ecclesiastici
orationem q̄ apte & cōmode Martinus inter Eccl. xv.
pretetur, verba sapientię sunt hęc. Deus ab ini-
tio constituit hominem & reliquit illum in ma-
nu consilii sui, adiecit mandata & pręcepta,
si volueris mandata conseruare, conserua-
bunt te, quorum intellectus simplex est &

LIBER

Ridicula
Lutheri re-
sponſio.

aptiſſimus, ſic hominē a deo relictu in arbitrio ſuo fuiſſe, vt ſi mādata ſeruare vellet, hoc p̄miū reciperet, vt ab ipsis conſeruaret, hęc eſt. n. Au-
guſtini aptiſſima veriſſimaq; expoſitio. Marti-
nus autem more ſuo inuertens & ſenſum, & co-
herētia verba dilacerans adhunc modum ex-
ponit. Reliquit hominem in manu cōſilii ſui. i.
fecit ipſum rerum dominū. O pulcherrima &
quadrantiſſima interpretatio. Adiecit inq; mā-
data, non in ea, in quibus conſiliū, & voluntas
humana verſatur, ſed in ea in quibus hō abſq;
ſuo arbitrio alterius preſcriptū, & volūtatem
ſequitur. Si hęc expoſitio p̄ba eſt inquit & cla-
ra euicimus. Iſta expoſitio ſi p̄ba eſt Martine
atq; clara, nox eſt illuſterior meridie, ſi minus
inquit clara, locus reddit' ambiguus, vt in neu-
tram partē magis valere debeat. ſpecta p̄ditif-
ſimam hominis impudentiā, cuiuſmodi expo-
ſitionibus velit ſoli tenebras offūdere, ne igno-
rare poſſis, qua mēte, qua rectitudine cętera ſa-
crarum litterarum loca aduerſus receptam do-
ctiſſimorum, & ſanctiſſimorum virorū ſenten-
tiā interpretetur. Sed ad proxima verba pro-
cedamus, peiora, & lōge turpiora reperiemus.
Cum a Martino quæritur, ſi ſeruare mandata,
nō eſt in hominis poteſtate, qui poſſint nō eſſe

TERTIVS

superuacanea illa verba, si volueris mandata seruare, quæ aperte potestatem seruandi in eo, cui dicuntur significant, respōdet. Si volueris verbū est subiunctiui modi, quod nihil asserit, sicut dialectici dicunt, conditionalē indicatiui nihil asserere vt si diabolus est deus, merito adoratur, si asinus volat, asinus habet alas. Aspice rursus quo uerterator estuans confugiat, & quibus tricis implicetur. Ergo ne Martinus in rebus grauissimis, ubi vertitur summa religionis, a sophistarum captiuculis presidium petit, & sustinet homo vanissimus, theologos, & philosophos graues, & sapientes viros sophistas passim in contumeliam appellare. Hoc cine est spiritu dei sacras litteras interpretari, fallentiū sophistarum prestigiis, aut ludentium hominū iocis similes efficere. Nam hmoi ait sermone vtuntur parētes, quando cū suis filiolis ludunt. Ergo simile est inquit si volueris conseruare mandata, conseruabūt te, & si asinus volat asinus habet alas, quam feriatus esse debebat spūs sanctus, cū ad hos iocos, ad has nugas descendebat, quam oblitus diuinę maiestatis. Nam quis vnq̄ sic est serio locutus ad cæcū, ne ab exemplo conuenientissimo discedamus, si volueris videre, rem tibi gratissimam indicabo. Ad summā cōstat in illo

Puerilis re-
sponso
Martini

Solonis dictum.

sensu nunquam eiusmodi orationem extra ludum, nisi in rebus, quae fieri nequeunt, temere ad illum modum usurpari, ut cum ita loquimur, si probatum fuerit, meridie non lucere, quae ne haec quidem oratio a ioco prorsus abhorreat. Nisi stulte solum Atheniensis a viris prudentissimis laudatur, quae cum suis civibus per summam sapientiam leges condidisset, interrogatus cur non lege cavisset, quae poena mulctandus esset, si quis patrem occidisset, respondisse fertur, quia neminem eo sceleris putasset processurum. Cuius vel facti vel dicti, quae potest alia esse causa laudandi, nisi quia quod lege cauetur, id fieri homines non solum posse putant, sed et solere. Valeant igitur aliquid istae nugae in ludo lictario, & quae stiliuculis, & progymnasmatibus, quibus ingenia puero- rum exercuntur, ab scriptis non dico sacris, in quibus inest summa dignitas, & gravitas, sed omnino seriis facessant, quae non ad laqueos, & decipulas sophistarum reuocanda sunt, sed ita interpretanda, ut postulat non improborum hominum malitia, aut insipientium stulticia, sed sanorum ac prudentium communi intellectu. A quo cum istius interpretationes tantopere dissentiant, nonne stultum videri potest, contra insanientis hominis furorem longiore sermone differere? cum sit satis insana ipsius verba adhibita quantulacumque explanatione commemorare.

TERTIVS

Sed audi portēta superioribus ētnum absur-
diora. Cū obiciūt ur Luthero tot p̄cepta, tot ex-
hortationes, cōsilia, exprobrationes, qbus sca-
tet vetus & nouū testamētū, q̄ inutilia prorsus
sint, & supuacanea, si nihil potestati hoīs p̄mit-
tat, vna est ipsius & ea breuis ad oīa respōsio,
talibus dictis ostēdi hoī, quid facere debeat, nō
p̄cipi q̄ possit efficere, vt videat inqt, q̄ nulla
sit sua lux, & nulla volūtatis virtus, vt cogno-
scat p̄ctm̄, nō vt credat sibi in eē aliquā vim ef-
ficiēdi, breuiter vt tali cognitiōe nr̄e ibecillita-
tis hūiliemur. Minas aut̄ & p̄missiōes huc p̄tis-
nere, vt hoīes erudiant, moueant, excitent,
atq; terreant. Hic ego qd dicā: aut qd insecter
tā p̄fligatā hoīs ipudētā: q̄ iniuriā p̄fecto mi-
hi videor eē facturus prudētibus hoībus, si tā-
cūctis apta mēdacia stultissime interptationis
nitar ipsis accuratius explicare. At Paulus p̄
legē dicit cognosci p̄ctm̄. Quid ni dicat: cū sit
hoc legis maxie ppriū, nō solū diuīe, sed et hūa-
nē, vt agēda simul doceat, simul agere p̄cipiat
p̄legē igit̄ cognoscit̄ p̄ctm̄, qm̄ nisi lex sit, igno-
rari necesse est, quid sit peccatum, qd virtus,
quid officium, quod in eadem epistola docet
Paulus his verbis, concupiscentiam nescie-
bam esse peccatum, nisi lex diceret, non

LIBER

concupisces. Immo vero nisi lex sit, peccatum esse nō potest. est. n. peccatū legis transgressio, in quo eundem Paulū habemus auctorem, qui vbi non est lex inquit, ne preuaricatio quidem. Sed quoniā isti tuo Luthere tam impudēti mē datio sumis occasionem ex verbis illis Pauli, p legem cognitio peccati, quę reuera pugnātissime dissident a tua sentētia, nō grauabor hoc in loco verba illa Pauli, q̄ breuissime potero, quo pertineant, plane & aperte, & quā vim habeant explicare, vt te Pauli sensum vel ignorantem doceam intelligere, vel ex industria (quod magis credo) peruertentem manifesta veritate redarguam.

Dico igitur Paulū illic longiore orationis, perpetuoq; tractu id agere, vt christi aduētus q̄ fuerit ad cunctorum hominū salutem necessarius edoceat, hoc autem ostendit, dum pluribus verbis peccata hominū acerrime, neglectumq; dei cultum insectatur. Homines. n. clamat repletos esse omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, & ceteris omnibus peccatis, quę nominatim persequitur. Nequis aut verba sua sic acciperet, quasi in gentes duntaxat dicta, & eos qui legem ignorarent, nō etiam in Iudeos, qbus p̄ Mosē & prophetas lex data esset,

TERTIUS

esset, & volūtas dei manifestata, prorsus vt illis christi aduentus esset necessarius, Iudēi cum legem haberent, tali beneficio nihil indigerent, testatur Iudæos pluribus etiam nū, & maioribus flagitiis obligari, qui cum legē haberēt, quid rectum, & vicissim peccatum sit ostendentem, & recte agere præcipiētem, inutiliter tñ eam atq; adeo cū suo detrimento retinerent. Nimirum quia lex tum demū est hominibus fructuosa, cum quæ lege facere iubentur exequuntur. Cōtra vero qui per legē peccatū cognoscit, & quæ in cæteris accusat, hæc ipse patrat non inscienter, is eo grauius delinqt, quominus pōt ignorantiam excusare, hoc est. n. quod ipse ait. Propter quod in excusabilis es o homo omnis, qui iudicas. in quo. n. alterum iudicas, te ipsum cōdemnas. Et illud per legem abundat peccatū. lex igitur inquit Paulus Iudēis inutilis est, qm̄ lege abutuntur, & sciēter ea facere ommittūt, quæ per legem iubentur efficere, cognitio. n. legis rectum a peccato discernentis prorsus est non recte agētibus inutilis, quod eiusdem proxima verba declarant dicentis. Gloria, honor, & pax omni operāti bonū Iudēo primū & græco, non est acceptio personarū apud deū, q̄cūq; n. sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, &

Ro. ii.

O

LIBER

quicūq; in lege peccauerunt, per legem iudica-
 buntur. Non. n. auditores legis iusti sunt apud
 deum, sed factores legis iustificabūtur. Potuit
 ne apertius suam mentem Paulus explicare?
 Non inquit auditores legis iusti sunt, sed facto-
 res legis iustificabuntur, hoc est cognitio legis
 absq; operibus nullius est prorsus emolumēti,
 sed hic est legis fructus, vt p̄ ip̄am edocti legitime
 faciamus. Vt sit multo satius qui legem
 ignorat, hūc recte agere sponte nature, q̄ si quis
 cum legis cognitione a recte agendo cessaret,
 quod Iudeis accidebat, in quos ad hūc modū
 inuehitur. Si autem tu Iudeus cognominas-
 ris, & requiescis in lege, & gloriaris in deo, &
 nosti voluntatem eius, & probas utiliora in-
 structus per legem, confidis te ipsum esse du-
 cem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris
 sunt, eruditorem insipientium, magistrum ins-
 fantium, habentem formam scientię, & veri-
 tatis in lege, qui ergo alium doces, te ipsum
 non doces, qui prædicas non furandum, fura-
 ris, qui dicis non mœchandum, mœcharis, qui
 abominaris idola, sacrilegiū facis. Quæ oia
 huc spectare, vt lex inutilis & supuacanea esse
 intelligatur sine operibus, nec ad cognitionē,
 sed actionem legē pertinere, vel apertius subie

TERTIVS

Etis statim verbis declarat. Circūscifio quidem prodest inqt si legem obserues, si autem præuaricator legis sis, circūscifio tua præputium facta est. quorū est sensus apertissimus, lex prodest legis præcepta seruantibus, præuaricatoribus aut perinde est inutilis, ac si nulla sit. Ius deorū igitur peccata multis verbis insectatus, testatusq; oēs hoīes in peccato versari, non qd nūq; recte agerent, sed qā p q raro, nō q; nō possent, recte agere, & pcepta legis seruare, assistēte videlicet grā dei, quā frustra nemo vnq; iplo raurit (hoc. n. pugnaret, cum eo qd dixerat. Gloria & honor oī operanti bonū Iudeo primū & grēco, & factores legis iustificabunt, sed quia seruare negligerēt. Partim ob punitatē ad malū quā p pctm̄ primī parentis leso & iminuto, nō sublato libero arbitrio cōtraxerāt, partim sua ipsorū nequitia, hoc igitur testatus, vt cōcluderet, nihilo minus Iudeis, q; gentibus opus esse reparatore Christo, ait ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, per legem enim cognitio peccati. Quasi dicat pcepta legis prauis hominibus nihil profunt, qā quæ facere iubentur non exequuntur, si. n. facerēt iustificarētur, & si q faciūt, iustificant, dixerat, n. paulo ante factores legis iustificabūt,

LIBER

cum autem præpostere agant, & sola cognitio-
ne peccati quæ inutilis est, contenti legem fru-
strentur, legis præcepta obseruare negligentes,
non iustificabuntur ex operibus legis, quippe
quibus non funguntur. concludit igitur dicēs.
Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata
est, testificata a lege, & pphetisiustitia aut dei
p fidē iesu christi i omnes & sup omnes, qui cre-
dunt in eum, nō. n. est distinctio, omnes. n. pec-
cauerunt & egent gloria dei. Atq; hic quidem
intellectus est verborum Pauli facilis apertus,
dilucidus, quem si quis Paulo intētiore animo
perpendere nō grauabitur, malitiosam Luthe-
ri simul, & stultam interpretationē luce clarius
deprehendet.

**Cur christi
aduētus ne-
cessarius.**

Sed clamat hoc in loco versutia Lutheri, chrī-
sto, quē corde & opere crucifigit, verbo tenus
patrocinantis, si possunt hoies præcepta legis
obseruare, quid est opus christo crucifixo? hoc
opus est Luthere, vt ipsa facilius seruare possi-
mus, quod prius sine magna difficultate nō da-
batur, vt ipsius meritorū magnitudine genus
humanū, quod peccatis obrutū erat, subleuetur,
vt qui recte agerint sempiterna fœlicitate fruā-
tur, prius. n. iusti etiā sanctiq; patres in lymbo
quasi in custodia christū expectātes tenebātur

TERTIVS

ante quẽ obt rusa erat ianua vitæ beatę , quem ipse omnibus iustis ẽt superioris tẽporis rese/ ravit, hoc est cũctis hominibus qui virtutes & præcepta legis ante ipsum coluissent, vel in po/ sterum essent obseruaturi. legẽ autem appello vel naturalẽ vel Mosaicã vel euãgelicã . Opus est christo , vt eius beneficio non solũ ratio mi/ nus a concupiscentia superetur , sed etiã hoẽs præceptis seruandis magis proficiant, & pres/ sentiũs præmiũ assequãtur. Vt quẽ prius data erant in enigmate, iam clara luce teneamus , & pleraq; alia cõpleãtur , q̃ generi humano deus fuerat per prophetas pollicitus.

Sed redeamus ad preclaram Lutheri respõsio/ nem. Præcepta inquit & exhortationes non ad actionẽ pertinet eorum q̃ præcipiuntur, sed ad peccati cognitionẽ. Stultus es Martine, an stul/ tos putas summos philosophos, qui præcepta virtutũ esse prorsus inutilia clamant, si ppter cognitionẽ petantur, non ob actionem, demen/ tes oẽs mortales, qui ne præceptũ quidem esse putant, quod non pertineat ad actionem, & tu solus extitisti post hominum memoriã, qui fa/ pias, qui recte sacras litteras interpreteris? Nõ ne vides tali tua interpretatione p veris affir/ mari, q̃ respuit hominũ intellectus, quẽ non so

Arist. eth.
primo.

LIBER

Per Luth.
efficitur vt
pceptū nō
sit pceptū.

lum natura, sed ne deus quidē ipse pōt efficere, vt pcepta nō sint pcepta, exhortatiōes nō sint exhortatiōes. Quid. n. aliud est pceptū, nisi oīo, qua qd sit agēdū aut secus pceptit, & imperat: qd exhortatio, nisi sermo, qui aliqd agere suadeat, q̄ cū Martinus abesse dicat pceptis & exhortatiōibus, p̄inde facit, ac si neget hominē animal esse rōnis p̄iceps, hoc est dicat hominē nō esse hominē. Sed hęc inquit rationis hūanę sunt argumēta, & hęc hoībus videntur absurda, spūi autem diuino longe aliter videtur. Macte virtute Luthere, ista, ista ratio cōmoda est, & cōueniens soluendorum argumentorū, nō quā mortalium tarditas excogitauit. Perge cū isto tā præclaro admirādoq; inuēto securus ad exploratā victoriam in oī disputatione, siue res fuerit cū doctissimis theologis vī philosophis, siue cum acutissimis mathematicis, nec verearis ratas illas sentētias, si ab equalibus equalia demas. quę sunt vni & eidem, nosti cętera. Sed cum tibi hęc axiomata obiicientur, respōde, sic hoīes arbitrantur, sed longe aliter videtur spiritui sancto. Quis. n. cum hęc audierit, non obmutescet, quis non succumbet? quis nō manus dabit? nisi si quis eo furoris pcesserit, vt cum deo pugnare audeat more gigantum, & spiritui

TERTIVS

sancti decretis obmurmurare . Sed tamen quia nos homunculi sumus Martine , & pro intellectu humani tarditate , quæ audimus quæque legimus interpretamur , permitte nos in nostra cæcitate spiritum istum , qui talia tibi oracula siue ex cado , siue ex cænophoro sumministrat , quod scire cupimus sciscitari , si humiliatio nec est in hominis potestate , nec si sit , quod faciat ad virtutem colendam , vel peccatum fugiendum , quid prodest cognitio quæ sola præceptis ac exhortationibus suppeditatur , & sola per legem petitur ? Si commoneo , erudiendo , excitando , deterrendo nihil magis homines vel capessunt virtutes & officia , vel ab oppositis vitiis continentur , quid iuuant minæ , ac exprobrationes , quibus hæc tantum præstari dicis ? Nonne facius erat , hæc tacite ab ipso deo perfici , quàm tot inania verba profundi , & surdo tam longam fabulam , ut aiunt , narrari . Audite responsum admirandum , oraculum diuinum auscultate . Deus inquit præceptis exhortationibus exprobrationibus nimis repleuit sacras scripturas , non quod , excepta cognitione peccati , ac humanæ imbecillitatis , quid piam ad pietatem , & virtutes fungendas , peccataque vicissim euitanda hæc hominibus opitulentur , sed quoniã sic

Cōfutatur
Luthe . res
spon.

LIBER

placitum est deo, satis est inquit nosse, q̄ deus ita velit. O nefariam impudentiam Lutheri, o cæcas quorūdam germanorū mentes. Hęc q̄sq̄ legit, & dubitat, qua mēte, quo animo, quo sp̄itu detestanda ista bestia sacras litteras contaminet, aut se patitur: tam fatuis mendaciis tam turpiter eludi, apertisq; dolis & manifestis insidiis ab homine furioso circūueniri. Nam q̄ tā monstrosis orationibus adquiescit, quo mō is Luthero refragabit, si forte dixerit, quosdā homines asinorum animis informari, porcorū elephantos, sic. n. videri sp̄i sancto, licet aliter humana ratione iudicetur. Rogato .n. cur tali figura mētiatur hominē, qui reuera sit asinus, in promptu erit illa respōsio, sic deo placitum esse, satis esse scire sic deū voluisse: satis autem scire, qui sic audiat Lutherum affirmare.

Sed huius perditissimi nebulonis arrogantia cū nullo nō loco sese prodat stultissime, nescio tamen, an nusq̄ fiat manifestior, quā vbi non tā exponere, q̄ puertere molitur illud ex deuter. cap. xxx. Mādatū quod p̄cipio tibi hodie nō supra te est, nec procul positū, nec in cęlo fitū, vt possis dicere, quis nostrum valet in cęlum ascēdere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus & opere cōpleamus, sed iuxta est valde sermo
in ore

TERTIUS

in ore tuo & corde tuo, vt facias illum, quorū verborū hic est sensus simplex & lucidissimus. Mandatum quod tibi ꝑcipio nō est supra te. i. supra vires tuas, sed iuxta. i. in tua potestate, in ore videlicet tuo, & corde tuo, si dñm deum tuū voce cōfessus fueris, laudauerisq;, & magnificaueris, & item toto corde dilexeris, & adoraue-
ris. Sed Lutherus locum in hunc modum puer-
tit. Quid inquit Moses vult istis verbis aper-
tissimis & clarissimis, nisi se suo officio ceu fide-
lem legis latorē esse perfunctū egregie, vt per
quem non stet, quo minus oīa sciant, & habeāt
coram posita pręcepta, nec locum eis relictum
excusandi, quod ignorent, vel non habeāt præ-
cepta, aut aliunde petenda eis sint, vt si nō ser-
uauerint ea, culpa nec sit legis, nec legis latoris
sed ipsorum, cum lex adsit, legislator docuerit,
vt nulla ignorantie excusatio reliqua sit, sed so-
la accusatio negligentie, & inobedientie. Non
est inqt necesse leges e celo aut e finibus vltra-
marinis, aut ꝑcul afferre, nec potes prętexere,
te illas nec audiuisse, nec hēre, ꝑpe habes eas,
vt quas ꝑcipiente deo, & me auctore audiuisti,
corde percepisti, & ore assiduo ꝑ leuitas in me-
dio tui tractādas accepisti, teste hoc ipso meo
verbo, & libro, hoc tātum reliquū est, vt facias

Quo expo-
nit Luth. lo-
cū deute.
xxx.

P

illas. Hactenus Martinus q̄ hoc loco exponēdo tantū sibi placet, vt vel hoc vnum satis esse iactet argumenti, plurima priores ignorasse, q̄ ipse vnus patefecerit & elucubrauerit. Atq; in hac cōtrouersia se cōtra omnes dissentientes vel puero iudice certissimam victoriam expectare. Nā quid est inquit supra te, quid procul? grammatica. n. nostra istis vocabulis non qualitatem aut quantitatem virium humanarum, sed distantiam locorum significat. O praeceptum nouum & admirabile, & nos scilicet rudes grammaticam nesciebamus, & vim vocabulorum ignorabamus. Putas ne vulpecula nugatrix, quemq; fuisse uel esse, tam obtusum & tardum, qui modo litteras latinas attigerit, vt nesciat, aut dubitet, quin supra, & procul notae sint locorum discriminis, vt ubiq; sic in hoc ipso loco? Sed cum hoc omnes sciant, ne illud quidem quisq; ignorat passim huiusmodi particulas ad vires & facultatem transferri, vt cum dicimus, supra captum est humani intellectus, supra conditionem humanam. Et Cicero qui credo non pessime latine sciebat, quae sunt in nostra potestate, ea in nobis esse dicit, quae vires nostras excellunt, ea supra nos. Age vero qui sic est cain allocutus, sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis.

TERTIVS

illius, is utrū sciebat illud sub notā esse loci, an deus, quod pueris est notissimū ignorabat verba tñ sua sic itelligi voluit, nō vt sub pedibus stantis, aut sedētis cathedra, cubantisue lecto, sed sub volētis imperio & potestate. Ita cū Moyses dicit nō est supra te, nō est i cęlo, locoꝝ ipso rū interualla loq, nemo vnq̄ dubitauit, sed cū loꝝ ci discrimina dicit, more loquēdi in oī sermone frequētissimo, viriū & facultatis excessum proculdubio significare, oēs qui sani sūt arbitrantur, vt cum aliquis longo interuallo alteri præstare dicitur, non is intelligitur, vt uerba simpliciter sonant, ante alterꝝ esse multoꝝ stadiorꝝ interuallo, sed esse multo excellentior. Sed qd verbis opus est, aut qd agimus rōnibus hūanis cum testimoniū producere possimus spūs sancti, qui hūc locū ore Pauli scribentis ad Romanos apertissime interpretat, his verbis. Prope te inquit verbū est in ore tuo, & in corde tuo, quoniam si confessus fueris in ore tuo dominū Iesum, & credideris in corde tuo, quod deus ipsum suscitauit a mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore vero confessio fit ad salutem. Et si enim Paulus verba Moysis ad Christum relata interpretetur, ita tamen interpretat, vt aptissime doceat, & supra iuxta

LIBER

Iudicium
Luthe . de
Hier. & ori
gene.

quæ locorum , alioquin præpositiones sunt, facultatē significare , quæ in ore hominis atq; corde consistit. Quā expositionem Pauli si Lutherus aspernatur, nihil est quod miremur ceterorum doctrinā ab eodem contēni, aut Hieronimū & Origenem tam nihil scire videri , vt nihil aliud eos facere dicat , q̄ ore sacrilegio scripturas deprauare, qui nugis totum orbē repleuerint . Nā nemo est inquit qui ineptius & absurdius diuinas litteras tractauerit, q̄ Origenes & Hieronymus. O furciferi profligatam impudentiam, o nebulonis audaciā inauditā , tu ne de viris eloquentissimis, oīs disciplinę doctissimis, sanctimonia præstantissimis, q̄ vix in sophistam aliquē semisem cōuenirēt, tam fricata fronte iactare sustines? qua fretus facultate? hō vt de libidine pditissimisq; moribus, & impietate taceam, sola inepta loquacitate potens, & præter nōnullam sacrarum litterarum corruptam, & præposteram cognitionē, qua vel maior, cuiuis paulomodo diligentiori, nec tardo tribus aut quatuor annis facile contingat, oīs philosophię ac bonarum artium, expers, nisi nugas dialecticorum imputes, quæ nihil graue nihil Aristotelicum sapiant, qua tantum supellectile te instructum, sed cum maiore q̄ ceteros

TERTIVS

arrogantia & loquacitate ad sacras litteras cōtaminandas accessisse constat. In quē illud epigrammatarii cōmodissime trāsferri posset. *Disperream si tu Origeni præstare matellam, dignus es, aut porcos pascere Hieronymi,* Sed quā nefariū dogma Lutheri de cunctarum actionū necessitate, in quo status causæ nostræ versatur, vel hoc ipso statim corrui, si ad oppositas actiones, et malas, & vitiosas homo habeat ex equo potestatem, quod ipse in rebus homini subiectis immemor sui, secūq; pugnas cōfiteatur, tamen anteq̄ eius argumenta refello, de libero arbitrio quid affirmare sacrarum litterarum testimoniis cōsentaneū mihi esse videatur iā paucis explicabo. simul ne nostra in incerto vagetur oratio, si quo feratur, & spectet hac in parte non habeat, simul ne Lutherus putet, quidq̄ se tam stulta garrulitate p̄fecisse. Neq; n. dubitabo multo plus etiam libero arbitrio, q̄ Erasmus, quem ipse ferre nō potest attribuere. Dico igitur liberum arbitriū absq; dei peculiari gratia nō solum conari in bonū posse, sed et efficere bonū. Ne tu interim Martine illud nobis opponas, quo toties Erasmi eludere, ipsiusq; argumenta frustrari maliciosa in primis cavillatione conaris, dū loca sacrarū litterarū,

LIBER

quæ ille citauerit, vt conari in bonum, positum esse concludat in nostra potestate, aut nihil arbitrio nostro tribuere calumniaris, aut plus etiã q̄ conatum. Quasi vero qui plus effecerit, is nõ minus etiã effecisse censeat. Illa igitur sacrarũ litterarum loca libero arbitrio nõ conãdi solum, sed fēt faciēdi potestati largiunt. Illud n. furor est affirmare, p̄cepta adhortatiões, premiũ: pœnam cui piã p̄poni, cui facultas absit efficiendi. Quid ergo volumus ne Pelagianis suffragari? qui liberum arbitriũ per se quidq̄ velit efficere posse cõtendebant? Nihil p̄fecto minus, neq; n. ipsum per se absq; dei peculiari gratia valeat hominẽ ad foelicitatẽ perducere, sed eam sententiã pbamus, in qua pleriq; fuerunt viri ingeniosissimi, & in sacris litteris perspicacissimi, posse homines per liberũ arbitriũ non solum velle & nolle, sed etiã efficere & non efficere, quæ diuinis præceptis imperantur, licet vt perficiant, & sic præmio eternæ vitæ potiantur ipsis a se non suppetat, sed a diuina liberalitate, quam gratiã peculiarem nuncupamus, posse deniq; fortiter, liberaliter, temperanter agere & secus, hoc est muneribus fungi, quæ moraliter bona vel mala nuncupantur. Nunq̄ ego comittam vt Socratẽ vel Aristidẽ

TER TIVS

Atheniēses, Curiū aut Catonē Romāos, Sene
cam ve Cordubēsem, cū vitia hominū infecta
bant, cū a voluptatibus abstinebāt, cū iustitiā,
& ceteras virtutes studiose colebāt, nō recte fe
cisse iactem, qui tñ neq; Iudei fuerūt, neq; Chri
stiani, sed naturę legē sequebant. Cū aut hoies
dico per liberę arbitriū quidq; vel posse, vel effi
cere, non excludo vniuersalē dei efficientiam,
qua cū singulis posterioribus causis velut pri
ma cā concurrat, hac. n. cessante, hō ne aget qdē
oio, nedum recte aget. Sed ne momēto quidē
tēporis cōseruabit, nec ignis calefaciet, nec res
frigerabit glacies. Cū igitur de singularū rerū
natura deq; secundarū causarum efficientia di
cimus, vniuersales, & priores nō excludimus.
Nam si solis actiones sustuleris, nūq; hō valeat
ex se hominē generare, nec arbor ferre suū fru
ctum, nec ex elephanto pcreabitur elephātus.
Illud addo, quoties homo p liberū arbitriū effi
cit quod est in ipso, toties suffundi ea gratia, cū
qua valeat dei mādata p̄ficere, & ad fœlicitatē
puenire, hoc est .n. qd̄ testant̄ tot loca sacrarū
l̄rarū, ex qbus tu Luthere aut nihil cōcludi ias
ctas, aut plus effici, q̄ petat Erasmus, q̄ conatū
asserit. Quale est illud Apoca. iiii. si qs audierit
vocē meā et aperit mihi ianuā it̄rabo ad illū &

Apoc. iiii.

LIBER

Zach. i.
Iacobi. iiii.

cenabo cum illo, & ipse mecū. Quid est. n. aperi-
 rē domino ianuam, nisi hominē facere, quod
 est ipso, ad deū et dei gratiam admittendam.
 Et Zach. cōuertimini ad me, cōuertar ad vos,
 Et Iacobi appropinquate deo, & appropiqua-
 bit vobis, quorū intellectus simplex & clarus
 hic est, facite qđ est in vestra potestate erga me
 & ego vicissim vobis meā gratiam cōdonabo,
 quibus dictis tot alia scripturæ sacrę loca con-
 sentiūt, vt ea molestū sit ānumerare. Quoties
 igitur homo per christi aduentū reparatus, et
 cum peccauerit, velit præcepta seruare, toties
 seruare potest. Nā velle, quod ipsa præstat vo-
 luntas, cū sit per se remissum, & tenue vires ad-
 quirat ex gratia, quā vocat Augustinus operan-
 tem, & quod homo viribus naturalibus imper-
 fecte, & frustra ad potiundū summo bono effi-
 ceret, hoc per gratiam cooperantē perfecte fa-
 cit, & cū lucro foelicitatis, sed quia in vtroq; lō-
 ge maior est gratię diuinę q̄ virium nostrarum
 efficiētia, & vires præterea naturales donum
 quoq; dei sunt, idcirco scriptura sacra quę non
 nullis in locis, certe quoties præcepta dat vel
 exhortatur, facultatem liberi arbitrii, qualis &
 quātulacūq; ea est, haud dubie testatur, in aliis
 cuncta diuinę gratię refert accepta, & ipsius
 opera

TERTIVS

opera facit, & merito facit, quoniam vt homo sit, vt liberum arbitrium habeat, vt aliquid possit efficere beneficium est a diuina liberalitate proficiscens. Nam siue viuimus siue morimur dei sumus, vt scribit Paulus ad Phili. & ad Corinthios. Nemo gloriatur in hominibus, omnia vestra sunt, vos Christi, Christus dei. Item quid habes quod non accepisti. Et omnia possum in eo qui me roborat. Si ad hunc. n. modum talia scripture loca interpretabimur, omnia inter se coherentia, & ex amussim quadrantia reperiemus, & eorum prudentium hominum intellectum, ipsumque rerum usum retinebimus, sin aliter diffidendum necesse fuerit in diuinis litteris excitare, & contra sensum argumenta, & cunctorum hominum iudicium multa paradoxa confiteri. Quibus explicatis im promptu est & expedito ad argumenta Lutheri respondere, eademque refutare, quæ omnia fere ab Augustino, & Hieronymo, ubi errorum elagii primum arbitrio tribuentis refellerunt, est mutuatius. Nequis forte putet Lutherum vel ingenio vel doctrina priores philosophos aut theologos superasse. Non est ingeniosior Martinus, sed furiosior, non doctior, sed impudentior, qui dubia pro certis contra cunctationem asseuerat, falsa pro veris

Phili. iiii.

Cor. iiii.

Cor. iiii.

Phili. iiii.

Q

Quid martinus dicit
 verus est &
 a veteribus
 damnatum

fricatissima fronte pronuntiat, tenuissimā eis,
 & adumbratā speciem veritatis pretendēs. Fit
 n. nescio quo pacto, vt nihil prope modū tam
 falsum sit, quod nequeāt importuna ingenia
 maliciosis interpretationibus inficere falso co
 lore veritatis. Quid. n. haecenus excogitauit
 Lutherus, quod ante ipsum a plerisque non fue
 rit animaduersum primū, deinde magno con
 sensu damnatū. Vergilium ferūt cū rudia Enii
 carmina lectitaret, interrogatus quid ageret, re
 spōdisse, aurum sese ex stercore Enii colligere,
 Martinus Lutherus e diuerso cum Augustini,
 vel Hieronymi aut ceterorum doctrina & san
 ctitate prestantiū virorum scripta legit, siquid
 agat rogatus verum respondeat, cōmodissime
 dicat, sterminus se colligere ex auro Hieronymi
 vel August. Qui prauo anio, puerisq; ingenio
 maiorū scripta versat, vt dānatas opiniōes ex
 citet, & q̄ alii excogitata velut veris obstrepen
 tia, vt fieri solet, sibi obiecerint ac deinde refuta
 uerit hęc ipse cogat in diuersum, eisdēq; ad ipia
 dogmata, quasi nouis inuentis asserēdū ipudē
 ter abutat. Non igitur ignorabāt ea loca Hiero
 nymus & Augustinus, non legerant oscitanter,
 non negligenter dispexerant. sed omni cura &
 diligentia accuratissime trutinarent, viri tamē

TERTIVS

sanctissimi, ingeniosissimi, in sacris litteris eruditissimi etiã in eo loco, vbi vel studiose in liberum arbitrium disputarent, nefas esse putauerunt, & contra omnem tum religionem, tum philosophiam arbitrio in totum, libertatem abrogare. Qui mihi ad liberum arbitriũ, etiã in iis rebus, quæ summum bonum attingunt, asserendum huiusmodi rationem secuti esse videntur. Homo per vim suæ volũtatis cum est suffusus gratia, recte & vicissim praeue agere potest, habet igitur liberum arbitrium, quæ argumentatio q̄ probe concludat, tunc magis intelligemus, si hoc idẽ in moralibus virtutibus velut philosophi considerabimus. Nam quem admodum nostrum animum gratia, quæ qualitas est supernaturalis, informare, nõ est in nostra ptate sitũ, sed in dei munificẽtia sic ne illud qdẽ vt virtute exempli cã tẽperantia quũcũq; libuerit afficiamur, nimirũ qa repẽte nemo fit tẽperans, nec sine longa cõsuetudine tẽperãdi. fac igitur neminem, cui absit hæc virtus, posse se agere tẽperãter. qd̄ fortasse verũ est, si exactũ offiũm reqras, tũc igr̄ a te petã, vtrũ tẽperãtẽ hominẽ priuatũ eẽ putes tẽperãdi potestate & vicissim nõ tẽperãdi, & certe negabis. Nã posse temperanter agere, certum est & positum, in

Efficaciss
ma liberi
arbitrii cõ
firmatio.

Q ii

2 LIBERT

temperanter autem, & sensus, & ratio testifica-
tur. Neq. n. aliter quisq. ex temperate intempe-
rans efficeretur. Si tunc ergo in petendis & fu-
giendis voluptatibus liberum arbitrium habe-
re dicitur, cur negetur in ceteris rebus, si gratia
affectus recte agere potest & secus. Nam licet
hō gratia suffultus, nequeat peccare. & in gra-
tia simul persistere, tamen est in eius potestate
peccet, & gratiā amittat, et sic mortis fiat reus,
an retenta gratia, recte agat, & summū bonum
cōmereatur. Quæ ratio tā efficax mihi esse vi-
derur, vt non satis intelligam, qua possit calū-
nia Martinus eam ludificari, vt liberum arbi-
trium inane nomen, atq. nullam vim, nullam
naturam esse tueatur.

Sententia nostra ad hunc modum explicata,
superest, vt argumēta captionesq. Lutheri, quas
homo leuissimus & idem gloriosus inuictas co-
pias, & inexpugnabiles phalanges appellat, re-
fellamus, ac insidias, & eas nec admodum oc-
cultas & infirmas esse doceamus. Non qd̄ ipas
putem paræ acute ab Erasmo, vel nō satis ele-
gāter in libro, quem de libero arbitrio scripsit,
fuisse refutatas, aut quas postea Lutherus edi-
dit, posse paruo negotio refutari, sed quia sic
ratio suscepti nobis operis deposcit, nec est prę

TERTIVS

ter morem veterum, aut recentiorum consue-
tudinem, vt eandem causam cōplures interdū
patroni aduersus vnius accusatoris calūnias
tueantur. Sed huiusmodi argumenta & sacra-
rum litterum testimonia, q̄q̄ homo loquacissi-
mus Lutherus p̄ inanem garrulitatē sine fine
multiplicet, atq; dilatet, oīa tamen in pauca ve-
lut capita referuntur. Quorum est vnum eorū,
quę omnes homines in tenebris & peccatis ver-
sari cōcludunt, omnes iniustos, oēs esse malos,
sed per gratiam dei iustificari. huc . n. pertinet
illud Pauli ad Romanos. Reuelatur ira dei sup
oēm impietatem & iniustitiā hominū, & illud
nō est iustus quisq̄ non est intelligens. & paulo
post, iustificati gratis per gratiam ipsius, & cę-
tera, quę in hanc sententiam a Luthero conge-
rūtur. In quod caput illud, quod in promptu
est, & apertū respōdebimus, oēs homines igna-
ros esse, & cęcos, nisi doctrina & luce euangeli-
ca doceantur, & illustrentur, sed edoctos & illu-
minatos ad cognita bona niti, eademq; per li-
berum arbitrium, quemadmodū exposuimus,
posse capeffere. Nam quid stultius dici potest,
q̄ quod affirmat Lutherus, qui rem quampiā
ignorat, hunc ipsam efficiendī priuatū esse fa-
cultate & quia voluntas nihil appetit incogni-

Primū ca-
put argu.
Luth. solui-
tur.

LIBER

tum, idcirco ad appetendū nullam vim esse voluntatis. Quasi vero milites, qui sepe sua consilia imperatore illis occultante, num sibi sit cū hostibus confligendum ignorant, vires amiserint cum hoste dimicandi, Nō colit quisq̄ deū, qui deū prorsus ignorat, at cū cognouerit colet, si velit & adorabit. Iuxta illud Dauiticū.

Psal. I.

Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te cōuertentur. Nō est quisq̄ malus, & recte agit, at fiet bonus, si velit, & recta operabitur, declinabit vt

Psal. xxxvi

psalmo præcipitur, a malo, & faciet bonū. Dabimus igitur omnes homines esse malos, quia sunt omnes ad malum procliuēs, quia diuina gratia destituti, nihil ex se perfectioris officii præstare possunt, vt vitam æternam promereantur, quæ bona hominis, vt hominis, tam imperfecta sunt, vt peccata esse videantur, & sic interdū appellentur, nec quidq̄ ad salutem sine gratia proficiant. Ita cū in gratia multo maius momentum sit, q̄ in nostro vel conatu, vel opere, fit vt qui recte operando conseruantur, hos quoq̄ gratis Paulus dicat iustificari, cum ait. Iustificati gratis per gratiā ipsius. in quem sensum illud quoq̄ liceat nō incōmode interpretari ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. quoniam & si præcepta legis exequamur, tamē nisi

TERTIVS

dei peculiariis adsit gratia, frustra nitentur ad
foelicitatem, nō quod opera nostra nihil faciāt
ad summum bonum assequendum, sed quoniā
hoc ipsum vt faciāt, dei est liberalitatis, qui vo
lentes adiuuat, recte agentes præmio meritis
infinito maiore prosequitur, quæ ne merita qui
dem forent, nisi dei munificentia præmium eis
pposuisset. Ad summam quia nemo viuit sine
crimine. Nā si dixerimus quod peccatū nō ha
bemus, ipsi nos seducimus & veritas non est in
nobis. Sed qui dicit omnē hominem esse malū
is non affirmat omnem hominē esse omnis bo
nitatis expertē, sicut nec omnis improbitatis,
qui bonū. Sed quia nemo est vndiq; perfectus,
bonum appellamus, qui licet paucis interdum
aut paruis criminibus obligetur, cætera tamē
studiosus est, atq; probus. Malum, qui vt recte
non nunq; agat, magna tamen ex parte versat
in peccatis, & hoc est, ne videar sine auctore lo
q, qd Hierony. ait, ī li. cōtra Pelag. heresim. cu
ius hæc verba sunt. Possibilia p̄cipit deus, sed
hęc possibilia cūcti sim̄ hēre nō possumus, nō
ibecillitate nature, s; animi lassitudine, q cūctas
sim̄ & sēp nō possit hēre virtutes. Sed redibit
ad iēptias Martinus, & hāc loquēdi cōsuetudi
nem hominū esse dictabit, in sacris litteris qui

Libe. i.

LIBER

De^o hoīes
hūano mo
re alloq̄tur

loquitur, deū esse, non hominem. Scimus Lu-
there diuinas scripturas non esse hominum vo-
ces, aut mortaliū inuēta, at illud quoq; scimus,
quod tu non debes ignorare, licet impudentis-
sime soleas tergiuersari, deū mortales vt mor-
tales, non vt deos, alloqui solitū, & cum homi-
nibus non nisi humano more differere. qui cū
mundum posset solo verbo conseruare, non est
tamen dedignatus sibi hominē induere, vt ho-
mines, qui deū diuina forma, ne intelligere qui-
dem satis possunt, nedum corpore sentire, non
solum verbis & more hominū, sed etiā factus
homo ipse doceret euangelium & præcepta da-
ret, quod prius per Mosē & prophetas, hoc
est per homines effecerat. Vt pudeat aliquādo
Martinū suis nos præstigiis eludere tētare, ve-
tantem sacras scripturas siue præcepta dent,
siue adhortentur hoīes, seu minis & exprobra-
tionibus conterreant, pro sanctorum & prudē-
tium hominū sensu ac intellectu interpretari, &
nos ad sua somnia, quæ Bachus suggerit vigi-
lanti reuocare. Cum igitur homines docti pa-
riter & idocti sic loquantur, vt malos & ipios di-
cāt eos, nō qui nunq̄, sed q̄ raro virtutes colūt
& pietatem, & frequenter in peccatis, impieta-
te sceleribusq; versantur, nimirum sacrarū litte-
rarum

TERTIVS

rum verba, non sunt aliter interpretanda. Qui autem bene raro agit, sed agit, hūc nemo recte agendi facultate priuatum esse dixerit.

Alterum caput est testimoniorum, quibus homo sine deo quasi ex se nihil efficere posse concluditur, quale illud est Io. primo. Sine ipso factum est nihil. apud quē alio in loco Christus sine me inquit nihil potestis facere. Sed huiusmodi sermonibus, quibus est scriptura diuina referta, abunde puto explicanda nostra sententia respondimus, & quid valeant exposuimus. Est autem summa, quia sine deo, qui rerum omnium est auctor primaq; causa nullus, ne minimus quidem motus existit. At nō si causa inferior nihil efficit absq; superiore, statim nulla est inferioris facultas, aut hęc agit necessario. Neq; n. quia Philippus sine sole non genuit, nec potuit Carolū, idcirco Philippus nihil efficit, aut necessario Carolum procreauit. Ad hęc quia perfectū officiū nullum esse pōt, quin ab animo suffusso gratia dei peculiari p̄ficiscatur. postremo quoniā homines dei beneficio & sunt & viuūt, idcirco qdquid agūt suis viribus, id totum tribuitur virtuti eius, a quo vires, & esse ipsum acceperunt. Huc. n. spectabat Paulus, cū diceret, Non sumus sufficiētes

Secundum
caput luth.
soluitur.

Cor. iii.

R

cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed omnia nostra sufficientia ex deo est. quasi dicat, siquid efficimus, aut possumus efficere, non est quod nobis magnopere tribuamus, cuncta enim referre accepta debemus munificentiae divinae, quae nobis eam facultatem liberaliter impartitur.

Tertium caput argu-
menti Luth.
soluitur.

Tertium caput versatur in Pharaonis obstinatione & Esau seruitute, & eo quod regis cor in manu domini scripturis divinis esse traditur. Si deus inquit cor Pharaonis induravit, quis locus est libero arbitrio relictus? aut quid est in nostra voluntate, si cor Regis, ac proinde cuiusvis hominis est in manu domini? si Jacob Esau nullo alterutrius merito praefertur? Respondeo. deus cor Pharaonis induravit, ut Moses ostentat omnia perficeret coram Pharaone, quae dominus posuerat in manu eius, & poenas darent Egyptii, & populus crederet, quod visitasset dominus Israel, & respexisset afflictionem illorum, & proni adorarent, Mossemque ducem a deo missum sequeretur. Potest enim deus hominis non solum cogitationi, sed quod multo maius est vim afferre voluntati, & eam quocumque velit impellere, ac vicissim reuocare, quod in iis potissimum usurpat, quorum imperio, & auctoritati parerent regna & ciuitates. Hoc est enim quod testatur scriptura, sicut divisiones aquarum, ita

Exod. iiii.

TERTIVS

cor Regis in manu dñi, quocūq; voluerit inclinabit illud. Nimirū qm̄ his ministris, & tanq̄ instrumentis vtitur p̄uidencia diuina ad hominū cētus, & ciuitates gubernandas. Sed qui Regis voluntatē aliquādo cogit, dum grāde aliquid parat, & res maximas molitur, is nō p̄tinus videri debet libere arbitriū in reliquū tēpus, aut cēteris in rebus huic, & in vniuersū hoībus suffulisse. Age vero si vnius aut paucorū exēplū, si Pharaōis iduratio debet ad cēteros oēs mortales transferri, cur Mosis itidem miracula ad cēteros oēs hoīes nō transferant? Cur non Ioannis in vtero sanctificatio? Non est acceptor personarum deus, vt quod in hoc afficit p̄æmio, id in illo vidicet atrociorē pœna, sed neq; est vlla lege tam arcte constrictus, vt cum hominibus nihil nisi ex pacto voluntario debere possit, vt quasi es alienum persoluat, sed omnia gratis, vt exposuimus, largiatur, nequeat suam liberalitatem largius quibus visum fuerit impartiri. Ita cum Pharaonis cor superiora peccata grauiore crimine (quod deus interdum vsurpat) vlciscēs indurauerit, Mosē scientiē, & miraculorum claritate voluit esse commendatum. Mariam virginē anteq̄ in lucem ederetur, gratia imbutam, ne peccare

R ii

LIBER

posset confirmavit. Ioannē baptistam sanctifi-
 cavit in vtero matris. Paulum tunc cū Christi
 discipulos grauissime, ac seuerissime insectare-
 tur, spiritu sancto percussit, ac illustravit. Ad
 summā, vt idem Paulus testatur, cuius vult mi-
 seretur, quē vult indurat, quia nihil ex debito
 agit, nec ad alterius præscriptum, & quasi coa-
 ctus. At quorūdam prærogatiua non tollit le-
 gem vniuersalem, quę officia cuiusq; præmiis
 remuneratur, scelera pœnis vlciscit, & animad-
 uersione. Nisi forte, quod regibus, ac hominū
 principibus pmittimus, vt quosdam sola sua
 beneuolētia sine ipsorum merito liberaliter ha-
 beant, & honoribus auctos esse velint, nōullo-
 rum interdum crimina ad cetero exemplo de-
 terredos acrius ēt puniant, q̄ lege vniuersali ca-
 ueatur, id deo optimo maximo tam seuerē ne-
 gatum volumus, ut faciendī priuilegiū nullam
 ei prorsus facultatē relinquamus. Indignaturi
 si pater familias operas, quę serius ad vineam
 colendam peruenerint, liberaliter tractet, nec
 eas ad legem falcidiam reuocet horarum calcu-
 lis. At ipse respondet in euangelio maledicorū
 calumniis, se suo id iure, & sine cuiuspiam iniu-
 ria facere, qui cum neminem fraudet mercede
 pacta, quos velit liberalitate prosequatur. De

TERTIUS

Iacob & elau post paulo respondebimus.
Nunc ad argumentū venio ductum a dei futurorum præcognitione, quod proprius nostrā defato & libero arbitrio causam attingit. Neq̄ n. Iam huc spectat, vt opē dei, peculiarēq̄ gratiam recte agendo necessariā esse demonstrat, quod pudoris nimirum plus haberet, plus etiā pietatis, sed vt rerum omniū necessitatē inducat, cuncta vi quadam ineuitabili fieri concludens, ac fatali necessitate, quod quia Lutherus opere toto id maxime, & si mihi creditur solū petit, vt artificio machinæ huius omnem religionem euertat, idcirco idem argumentum opportunis in locis, in præcipio, & medio, calceq̄ libelli disponit, dum sibi tam occultas insidias in eo collocasse, tam inextricabiles plagas tetēdisse uidetur, vt nemo non possit incidere, nemo cum inciderit sine magno negotio sese valeat explicare. In quo argumento tanta se leuitate iactat, quasi a nemine prius id fuisset vnq̄ animaduersum, sed cęlitus ipsi diuino quodā oraculo demissum. Cum interim in ludo litterario inter prima dialecticorum exercitamenta, hoc vel in primis puerorum auribus inculcet. Ergo si deus inquit futura præcognoscit, nimirum futura necessario eueniunt, alioquin deus

Soluitur ar-
gumētū de
præcogni-
tione dei

sua præcognitione, (quod nefas est dictū) falle-
retur, deus autem præcognoscit futura, ex ne-
cessitate igitur res omnes eueniunt. Respōdeo
Luthere mendose colligis. Nam & deus futura
præcognoscit, & pleraq; futura, contingenter
eueniunt, nec protinus error sequitur in cogni-
tione dei. Vt autē intelligas, q̄ recte conclusio
ista procedat, iam aperte docebo meram esse
decipulā, & captionē ex intimo sophistarū arti-
ficio depromptā, dum manifesto sophismate
idem eodē mō, ac per dei præcognitionem con-
cludo. Nō minus mihi certū est post factū, rem
fuisse futuram, q̄ ipsi deo, anteq̄ fieret, talis autē
mea cognitio neq; probat, neq; inducit necessi-
tatē, ergo ne præcognitio quidē dei. Fac. n. nul-
lam esse dei præcognitionem, vt vis argumen-
tationis intelligatur, nūc cū certo scimus exē-
pli causa regem Fernādū Granatam a Mau-
ris recepisse, quero a te, vtrum anteq̄ reciperet,
hec enunciatio recipiet Fernandus Granatā,
fuerit contingens, an necessaria? Si quoniā sic
futurum erat, et deo nesciente erat necessaria,
perinde vtiq; fuerit ad futuroꝝ necessitatem,
præcognoscat deus, an non præcognoscat, si con-
tingens, potest nimirum aliter euenire, fac ita
esse, nunq̄ igitur recipiet, & tñ recipiet, aliogn

TER TIVS

nos, qui nūc recepturū fuisse certo scimus falle
mur, recipiet igitur & nō recipiet, quod fieri nō
potest, erat ergo necessaria. Hunc qui est haud
dubie paralogismus, & eadē via eadēq; ratione
idem quod ille de p̄cognitione dei cōcludit, fac
Luthere, quod tibi erit & cuius dialectico per
facile, vt mihi refellas, & tuis ego verbis, istud
quod in p̄sciētia dei inicitur sophisma refuta
bo, vt dubiū esse non possit, quin vterq; mani
festus sit paralogismus, & p̄cognitio futuro
rum diuina nullā in rebus nec inducat, neq; ar
guat necessitatem. Nā p̄fecto nihilo coactius
concluditur illo modo, deus rem fore p̄cogs
noscit, res ergo necessario erit, quā sic, res erit,
ergo necessario erit, quare si nescis Martine, p̄
cognitio dei non magis est causa, vt res contin
gens eueniat, q̄ mathematicorum, ut luna ver
bi causa deficiat. Nam quemadmodū nullius
vel affirmatio vel negatio rebus affert muta
tionem, sic nulla cuiuspiam cognitio vel igno
ratio rerum peruertit ipsarū naturā, vt eas red
dat ex contingentibus necessarias, aut ediuers
so. Res enim p̄cognitæ eodem prorsus
modo, quo si non p̄cognoscantur, eueniunt
siue contingenter fiant, vt nostrates, siue ne
cessario, vt motus caelestes, Nec potest esse

LIBER

necessitatis futurorum, aliter præcognitio dei
 argumentum, quod si deus idcirco futura præcogno-
 scat, quod sic ordine constanti, & necessaria con-
 nexarum causarum consecutione, ita contineri,
 ac præfinitum esse cognoscat, ut chrysi-
 pus differebat, cuius auctoritatem & doctrinam
 apud te longe plus valere certum habeo
 Luthere, quam sacrarum litterarum decreta, sed istius
 & cæterorum stoicorum error superiore libro
 palam & aperte est a nobis refutatus. Itaque pro-
 pter dei præcognitionem velle futurorum ne-
 cessitatem inducere, quasi deus aliter ea scire
 non possit, quam si necessario sint futura, hominum
 est vim diuinam ignorantium: & intellectui di-
 uino paulo plus, quam magno cuidam astrologo
 tribuentium. Nobis autem, qui Christiani sumus
 non stoici, vel chrysipei, dei optimi ma-
 ximi cognitionem non placet ex consecutione
 causarum necessaria consecutione perdere, sed
 deum futura præcognoscere confitemur, quia
 ineffabilis est diuina potentia. infinita vis eius
 intellectus, ut nihil apud ipsum sit præteritum
 nihil futurum sed cuncta in æternitate præsen-
 tia. Sitque ipsius cognitio, quædam velut præ-
 sentium rerum consideratio, qua res quæque pro
 sua natura contingenter vel necessario proprium
 munus

TERTIUS

munus obire nisi forte cū vis extrinsecus afferatur, vt multis in rebus interdū fieri notamus, tamq̄ oculo diuino perspiciatur, q̄ cōsideratio, nisi deus, cuius nutui vniuersus mūdus, & eius singule partes obtēperant, quidq̄ priuatim in naturā seu rem aliquā statuat, nō magis motibus siue naturalibus, siue volūtariis vim facit, q̄ gestibus histrionū spectatorū in theatro cōtēplatio. Quo fit, vt deus neminē absq̄ sua culpa dānare, neminē sine aliquo suo merito, qualecūq̄ id esse pōt conseruare exēplo Esau & Iacob argui possit, excepto quorūdam gratuito priuilegio, de quo supra memorauimus. Qui vt Esau Iacob minori natu seruiret ob eā rem statuisse videri pōt, qm̄ Esau peccata, & officia Iacob tam p̄sentia erant ipsi deo in æternitate post factū, q̄ anteq̄ vterq̄ nasceretur. Nā cū hō pro libera sua voluntate hoc velit, illud nolit, hoc efficiat, illud ommittat, deus motibus eius eunctis simul in eternitate spectator, & cognitor adest, & p̄ suis quēq̄ operibus vel dānat in supplicia sēpiterna vel pacta & p̄missa fœlicitate liberaliter p̄sequitur: quāq̄ male agere totum sit improbitatis nostrę, honesta p̄ficere gratię dei peculiari plurima ex parte tribuat, non nihil studio nostro, quod & ip̄m tñ deo referi-

S

mus acceptū, q̄ nobis ē vt ad viciū, sic ad virtutē liberā largit⁹ volūtate. Atq; ad hūc qdē modū paralogismū, cui p̄cognitio dei occasionē sup̄peditauit, abūde & apte arbitror eē refutatū. Quāq; deus immortalis est ne quisq; tā stupidus a cōi hoīum intellectu tam alienus, vt etiā si captiones hmōi cōfutare nesciat, ob eas tñ manifestissimo reꝝ vsui inducat animū refragari: & maiorē fidem sophistarū prestigiis, q̄ cōi sensui hominū adhibere: quorū dā, de qbus est apud Aristotelē, stultitiā imitatus, qui cū argumēta Zenonis acerrime in motum disputantis solūtere nescirent, motū, quem cunctis fere sensibus percipiebant, rationibus victi nullum esse confitebantur. In quo Diogenis philosophi factum a prudentissimis viris merita laudē vehementer cōmendatur, qui cū in frequēti cōfessu talia Zenone disputāte, se multi victos esse cōfiterentur, assurgens cœpit coram cunctis inambulāre, & quid ageret a Zenone interrogatus respondisse fertur, an non intelligis Zeno, me argumenta tua deambulādo refutare: hoc in vno responso simul Zenoni impudentiā, simul cæteris stultitiā sapienter exprobrauit, illi quod sustineret captiosos ratiunculis quidq; in vsu manifestissima constituere, his quod in

Diogenis
 prudentissimi
 factum

TERTIVS

genioſorū hominū cōmentis temere ſe in eā opi-
nionem induci paterentur, cui ſenſus oīs repu-
gnaret. Quod Diogenis prudentiſſime factum
oēs hoīes diligenter in primis imitari cenſeo.
Qui modo veritatis nō adumbratā imaginē,
ſed ſolidam, & expreſſam effigiē in oī queſtiōe
naturali ſiue mores vel religionem attingente
cōquirunt, ne vaſrorū hominū captionibus, &
preſtigiatorum fraudibus imprudenter capiā-
tur. Sed hec prudentia cū ſedulo ſit nobis cun-
ctis in rebus adhibenda, nescio tamen, an nuſq̄
alias vtilior eſſe poſſit, aut magis neceſſaria, q̄
vbi de fato, & libero arbitrio diſſeritur, ſiue res
inter Philoſophos agatur, ſiue inter Chriſtiani-
nos Theologos, qui ſimul ſolent de prædeſti-
natione diſputare. Quamobrem Martine
huc & illuc te verſa, tende omnes verſutiæ cal-
liditatisq; neruos, necte dolos, fraudes para,
congere Pauli vel Ioannis q̄libet acute, ſed
malicioſe interpretata loca, vt hominis neq;
operam, nec ſtudium quidq̄ facere conclu-
das ad conſequendam ſœlicitatem, vt hac
perſuaſione lentos pigroſq; nos reddas ad
virtutes capeſſendas, & ab honeſtis ſtudio-
ſiſq; laboribus ad ſocordiam voluptateſq; tra-
ducas, & ſic q̄ plurimos habeas ſocios tuorum.

LIBER

flagitiorum, efficies fortasse, vt tardiores & mi-
 nus eruditi nesciāt laqueos & decipulas tui ser-
 monis explicare, nec pari orōnis acumine refel-
 lere, nūq̄ tñ hoī cui piā prudēti, & cauto persua-
 debis, vt magis credat tuis dolis, q̄ simplicibus
 planis, aptisq; sacrae litterae testimoniis, quae
 hoī libertatē optionemq; tribuunt recte ne, an-
 secus agere velit, vitā an mortē, p̄miū an p̄cā
 malit, qualia multa supra memorauimus, vt il-
 lud ecclesiastici (neq; .n. me qdā repetere pige-
 bit) capite. xv. Deus ab initio cōstituit hominē
 & reliquit illū in manu consilii sui, adiecit man-
 data, & cetera. Et deuteronomi cap. xxx. Tes-
 tes inuoco hodie cœlū & terrā, quod p̄posue-
 rim vobis vitam & mortē, benedictionē & ma-
 ledictionē. Elige ergo vitā vt viuas. Et Zach. i.
 Conuertimini ad me ait dñs exercituū, & con-
 uertar ad vos. Et Ione. iii. conuertat̄ vnusq; q; a
 via sua mala, & p̄nitebit me mali, quod cog-
 itauī facere eis, p̄pter maliciā studiorū eorū.
 Et illa ex nouo testamento, si uis ad vitā ingre-
 di serua mādata. Et alibi. dedit eis potestatem
 filios dei fieri, vt cetera non minus aperta loca
 p̄tereā, quibus est scriptura diuina referta.
 Adde tot p̄cepta tot adhortatiōes, dehortatio-
 nesq; quibus, vt docuimus, nunq̄ deus sacras

Math. xix.
 Ioan. iii.

TERTIVS

litteras, quas ad hominū institutionē cōstat eē ab spū sancto exaratas, repleuisset, nisi recte, an secus hoīes agant, in ipsorū esset potestate. Pari ratione si sophisma, quod a dei pręcognitione cūctarū rerū necessitatē colligere molit̄, refellere, q̄q̄ supra est a nobis plane & aperte refutatū, & iam pridē consensu doctissimorū hominū reiectū, si tamē ignorantia forte, aut ingenii tarditate huic verbis occurrere, & oratione refutare nescirem, sic tibi Martine responderē. Quomodo deus futura pręcognoscat nescio, ipsius p̄cognitio quā vim habeat ignoro, hoc certo scio, pleraq; fieri contingenter, liberā esse hominū voluntatē, & in quibuscūq; rebus versatur, & que sese in vtramq; partē flectere posse. Rerū videlicet vsu, ac indubitatis experimētis edoctus, cunctorū sensuum adductus argumento, omniū hominū doctorū & indoctorū iudicio, hoc est lege nature in eadē sententia confirmatus, quia video, si nō sit vaga liberaq; nostra voluntas, esse cunctas leges supuacaneas, quę petēda, iustaq; pręscribūt, ab oppositis deterrēt, ac dehortātur. ludū esse mortaliū vitam, & perfectissimū animalīū hominē ad ludibriū esse natū. Prudentię nullū locū relinqui. Perire virtutes oēs, & secū laudes interimere, nullū q̄

S iii

libet turpe facinus crimen esse, nihil quod iure valeat vituperari. consultationē hominum esse prorsus inutilem. Postremo deū & naturā a quibus frustra nihil effici cōstat, nequidq̄ hominibus tribuisse vim consultandi, quā si quis a natura mortaliū auferat, is ego non video, quomodo possit hūanitatē in hoibus relinq̄re. Hęc fere mihi pater grauissime in mentē venerunt, quę de fato & libero arbitrio cōscriberē. In qua quęstiōe differenda si tibi forte vel longior aliquanto, vel taxando Luthero concitator visus fuero, illud tribues difficultati, q̄ cū maxia sit iudicio oīum in vtraq̄ philosophia, sermonis angustias non patit̄, hoc intolerabili ꝑcacitati Lutheri, quo nemo vnq̄ hereticus furiosius cōtumeliosiusq̄ in catholicos Christianos est de bacchatus, nemo sacras l̄ras æque impudenter puertere, nec tam apte Christianā religionem labefactare tentauit.

FINIS.

Impressum Romę. Anno gratię. M. D. xxvi.
Mense Iunio.

IO. GENESIVS Sepulveda p̄gravi ad
modūq; reuerēdo p̄ri Io. Ruifio Canonico
& Scholastico Cordubēsi. S. P. D.

ADMONVISTI me pater admodū ob
seruāde nō sine quadā incuriē negligētiēq; meę
exprobratione, vt Ioannē Toletanū Ep̄m Cor
dubēñ. litteris saltem, quando coram non da
tur, aliquando salutarē, fore nāq; meā epistolā
optimo p̄suli nō iniocundā, q; vt ipse diu est in
studio l̄rāz cū laude versatus, sic eorū colloq;
soleat in primis delectari, q; a disciplinis nō ab
horret, nec sinistrā meorū studiōz opinionē ex
q;busdā meis libellis p̄cepisset. qđ munus tuā
auctoritatē secutus, hoc ego libētius obiui, qđ
me ad id offm̄ hortabaris, qđ ipse iā pridē vltro
p̄stitissē, nisi me pudor qdā parū vlt; vrbano
deterruisset, ne parū pudēter agere viderer, si
tanti principis grauiōres occupationes homo
ipsi aliōqn ignotus ineptiore fortassis epistola
interpellarem. Sed hoc pudore per te pruden
tissimum grauissimumq; auctorem liberatus,
vt superioris temporis culpa officio quātuloz
cūq; maiore cōpensaret visum mihi est, munus
culū ei quoddā cōparare, exiguū illud qdem ac
tenue, sed qđ vtriq; nostrū haud inepte cōueni
re videat, qđ scilicet mittentis neq; minuat, vt

sepe solet, tenues facultates, sitq; diligētis & co-
lentis animi non obscurissimū indiciū, rursusq;
accipiēti ipsa saltē nouitate argumētoq; place-
re possit, si par; auctoris ingenio cōmendabit.
Est. n. libellus de fato & libero arbitrio aduer-
sus dogma nefariū Martini Lutheri de cūctoꝝ
euentor; necessitate a nobis proxie tumultua-
ria opa subscisiuis horis elucubratus. dū ab eo
studio vacaremus, qđ Cle. vii. Pont. Max. vo-
lūtate Aristotelis eiusq; gręcis enarratoribus ī
latinū cōuertēdis iā pridē ipēdimus. Quē libel-
lū tibi mitto, vt eū grauiſſimo & āplissimo p̄su-
li reddas, & exile mun9 ita verbis p̄ cętera tua
urbanitate comitateq; ornes, vt ipi aliqd eē vi-
deat. qđ facile asseq̄ris, si eidē (quē admodū se-
res hēt) quale hoc cūq; est, ab eo aīo, qui sit vir-
tutū ipsius p̄cupidus, & laudū amātissimus p̄-
fectū esse p̄suaseris. Sed qm̄ fuerūt ex nr̄is, qui
mihi opus iā edere moliēti paulo curiosius oc-
currerēt, admonētes, et atq; et dispicerē, ne nō
satis cōmode locutus eē viderer, q̄ in ipsa opis
inſcriptioe dixerim ad Io. Toletanū, nō a Tole-
to cōtra receptā hispanor; cōsuetudinē, & quā
nōnullis huius Illustrissimę familię viris dice-
rēt eē nō iniocūdā, nihil mirę fuerit, si ipse tituli
insueta suis auribus ſcriptione nō nihil cōmo-
uebitur. Quod si vsu venire intellexeris, tuum

erit, q̄ patrociniū meū suscepisti, vt sic optimo
p̄suli meis verbis respōdeas, non ignorasse me,
illud plerisq̄ nostrorū, ip̄i et principū albanorū
familię magis arridere, sed veterē latinorum lo
quendi consuetudinē a quibus Cato vticensis
nō ab vtica, Voconius Romanus nō a Roma,
& ceteri eodē mō cognominabant̄, inuēto p̄tu
lisse quorūdā recētiorū, q̄ nescio studio rerū no
uarū ducti, an vt a quopiam ipsorū principū
maiorē aliquā gratiā inirent nimis curiosa dili
gentia cōtra sermonis latini rōnē discrimē, qđ
nullum sermo patrius agnoscit, ad claritatem
ip̄ius familię a ciuibus q̄busq̄ Toletanis velut
lato clauo distinguēdā excogitarūt. Quibus si
hoc tam bellū videbat̄, cur tandē nō aliud qđ
piam insigne adinuenerūt, quo eos excluderēt
(est. n. magna turba) q̄ eodē cognomine nūcu
pant̄, nec tñ in vrbe toleto nati sunt, & longis
sime absunt a tanta generis nobilitate? Cū igit̄
istorū inuentū nulla ex pte p̄bari possit, nō solū
quia Barbariē in sermonē latinū inducūt, sed et̄
qm̄ quod petūt, ne id qđē satis assequūt̄, haud
equidē me p̄cēnitet veterum & eorū eloquētū
viroꝝ exēplū fuisse secutū paꝝ laborantē, quid
alii idiuersum statuāt q̄libet acute excogitatū.
Vale. Romę postridie Nonas Iunii.

Errata sic corrige.

Folio. vi. a. ver. i. lege eorundēq̄. F. vii. a. xxii. vincula.
Et b. xxi. ecclesia. Folio. ix. a. ver. xvii. lege applausu. F.
xii. b. xxvii. in fine. vacat esse Fo. xix. b. xii. præterfatū
præterq̄ naturam. ver. xviii. Atq̄. Et. xx. necessitas. Fo.
xxi. a. ver. xx. nihil. Fo. xxiii. a. i. cœlestes. b. xv. Atq̄. F.
xxiiii. a. xxvi. secūda & proxima. & b. vi. proprietatem
Fo. xxxiiii. in. fine, cōcesserint. F. xxxv. a. xii. in quæ. Et
xx. æque. Et. xxiiii. necessario. Fo. xxxvi. b. xii. vt diuis
nus. F. xlvi. b. xviii. præbent. & xix. admiror. F. xlvii. a
xviii. præcipiuntur. & xxi. humanitate. Fo. xlviii. b. pdi
tissimamq̄ impudētiā. Et. xxvi. effecisse. Fo. xlix. b. xx.
potest. Fo. l. a. ii. officio. Fo. liiii. b. xxiiii. egerint. Fo. lv.
b. ix. inquit. & xxvi. spiritus. Fo. lviii. a. iiii. lecto inter
pretemur. & vi. ipsum. Et. xxvi. supra & iuxta. F. lxi.
a. xx. Pelagii nimium. & xxi. mutuatus. & b. in margi
ne quidquid & xxiiii. oscitanter. Fo. lxiii. a. v. litterarū.
Fo. lxv. a. xiii. rerum. In margine. Caput argu. Folio
lxvii. a. vi. demonstret.

CENTRO NACIONAL DE RESTAURACION
DE LIBROS Y DOCUMENTOS.

Nueva encuadernación por carecer de
ella.

Nº de Reg. 2768

Mayo 1976

